

В'ЯТРОВИЧ ВОЛОДИМИР

СОТЕННИЙ “БУРЛАКА”

ЗМІСТ

ЧАСТИНА ПЕРША.....	2
1.....	2
2.....	4
3.....	6
4.....	8
5.....	9
6.....	10
ЧАСТИНА ДРУГА	11
1.....	11
2.....	12
3.....	13
4.....	14
5.....	15
6.....	17
7.....	18
8.....	19
9.....	21
ЧАСТИНА ТРЕТЯ.....	21
1.....	22
2.....	23
3.....	23
4.....	24
5.....	25
6.....	26
7.....	29
8.....	30

Частина перша

*Зродились ми великої години,
З пожеж війни, із полум'я вогнів.
Плакав нас біль по втраті України,
Кормив нас гнет і гнів на ворогів.*
Гімн ОУН

1.

В пантеоні героїв національно-визвольної боротьби українського народу 1940-1960 років одне з найпочесніших місць слід відвести для сотенних повстанських відділів. Саме від їх вмілого командування залежало виконання важливих завдань, саме на їх, часто ще дуже молоді плечі, лягала важка відповідальність за життя своїх вояків. Імена сотенних, що часто заміняли офіційні назви їх відділів, наводили страх на ворогів і додавали народу впевненість у захисті від свавілля ворогів.

Командир повстанського відділу - це людина, яка відрізняється від решти стрілецтва не особливим одностроєм, чи відзнаками на ньому, а, перш за все, своїми моральними якостями. Зокрема, командир, як зазначає С.Хмель у книзі «Українська партизанка», повинен:

1. бути зразком активності для підлеглих;
2. бути хоробрим аж до самопожертви;
3. бути прикладом самоопанування;
4. бути прикладом витривалості;
5. бути прикладом зарадності, особливо в найважчих хвилинах бою, щоб тим спричинитися до виконання бойових завдань.

Всі ці риси якнайкраще характеризують легендарного командира сотні Української Повстанської Армії «Ударники-4» - Володимира Щигельського-«Бурлаку». Люди, знайомі з ним особисто, відзначають його високі людські та професійні військові здібності. Так, Ярослава Крижанівська-«Ярка» пише у своєму спогаді про славного сотенного: "Це була дуже гарна і симпатична людина, інтелігент з військовою виправною, добрий стратег, який миттєво реагував на ситуацію, безстрашний, дисциплінований. І всі його якості передавалися стрільцям сотні. Хлопці говорили, що за свого командира підуть у вогонь і воду". Володимир Марко так писав про сотенного: "Володимир Щигельський був людиною дуже шляхетної вдачі, щирий відданий і відважний. Точність і докладність були його головними прикметами. Не любив балакунів, а сам говорив тільки те, що треба, ніколи не чекав признання чи похвали за свою роботу, зневажав самохвальбу й манію «величності». Був правдивим побратимом і знав, коли треба подати руку помічі. В товаристві не був тягарем, а радше, був веселої вдачі. Ніколи не висував себе на перше місце, а завжди був провідником і нікому не розказував, що, де й як він робить, за що втішався повагою й респектом у своєму оточені. У боротьбі за Україну - «партійності» не визнавав. Його противниками й ворогами були ті, хто поневолював наш народ. Він був великий патріот-соборник". Відомий діяч національно-визвольного руху Іван Кривуцький згадував: "«Бурлака» - це, не побоюєсь так висловитися, кадровий офіцер. Він не

визнавав панібратства, своєю поставою і поведінкою змушував дотримуватися дистанції, але з усіма хлопцями розмовляв як рівний з рівним, не допускав приниження людської гідності. Я, як і інші, часто дивувався його партизанській ерудиції, вмінню успішно володіти ситуацією, бачити й передбачати все до найменших подробиць, враховувати особливості терену, погоди, настроїв бійців - як своїх, так і ворога. Всі вірили в нього, сліпо були переконані, що з ним ніколи нікому не загрожує небезпека, а усі завжди гарантовані навіть у безвихідних ситуаціях [...] Вражало глибоке знання партизанської тактики, зовнішній спокій, рідкісна інтуїція".

Особливий військовий хист Володимира Щигельського підкреслює також стрілець його сотні Осип Галабуд-«Соловій». "«Бурлака», - пише він, - мав дуже добру орієнтацію в бою, умів бій запланувати. І завжди перемагав. Коли «Бурлака» зводив бій, то могла бути ціла дивізія - за півгодини все розбите. Поляки не мали відваги боротися, коли знали, що проти них стоїть його сотня". "Він, - пише також Марія Савчин про талант Щигельського-військовика, - відзначався особливим хистом в партизанських умовах боротьби. Якщо найшов ворога, або ворог вислідив його сотню, «Бурлака» не маневрував, а воював, і навіть нападав та відбивав здобич, яку ворог награвував в українського населення". Модест Ріпецький, якому доводилося неодноразово спостерігати за діями Володимира Щигельського у розпалі бою, згадує: "З подивом приходилося мені обсервувати сотенного Бурлаку, який швидко пристосовувався до ситуації, приймав негайні децизії, видавав короткі й виразні накази".

Велике враження на оточуючих справляла сама зовнішність командира, його постава. "Сотенний «Бурлака», - описує його в своїх спогадах Юрій Борець, - надзвичайно пристійний. Має маленькі вуса, дбайливо плекану борідку й гарну уніформу на собі. До всього він великий педант". На педантичну вдачу сотенного вказує також Заступник Провідника ОУН на Закерзонні Василь Галаса-«Орлан»: "Він не любив лінивства, неохайності, недисциплінованості, викорінював ці недоліки у своїх вояків та служив взірцем для них". На цій же рисі характеру сотенного наголошує і цитована вже Марія Савчин: "Він був дуже вродливий, ставний, смаглявий. Педант навіть у партизанських умовах. Не тільки на ньому все блищало, але й вся його сотня була «підтягнута» та споряджена краще за інші відділи".

Не в силі приховати своїх симпатій до повстанського командира і Богуш Хньоупек, чеський автор загалом налаштований вороже до українського визвольного руху. Ось як описує він свою першу зустріч з «Бурлакою», яка відбулася під час допиту в Брезно над Гроном: "Наша жандармська уніформа без петлиць сиділа на ньому як влита, від другого гудзика блюзи йшли два срібних ланцюжки до лівої нагрудної кишені і чіплялись, очевидно, до такого ж срібного годинника. Над високим чолом чорне волосся, зачесане на бік, вуса в стилі Кларка Гейбла, трохи виступаючі кістки обличчя, виголеного аж до білого. Ніколи не симпатизували мені типи елегантів, посилено працюючих над власною стилізацією [...] Але легко міг собі уявити погляди жінок на львівській стометрівці, чи інших місцях для прогулянок за Карпатами, які вони кидали на нього". Інтелігентним і авторитетним командиром називав Щигельського ще один чеський автор Ян Фіала, також далекий від неупередженого ставлення до УПА.

Стрільці його сотні надзвичайно любили свого командира, вірою в нього сповнені рядки у пісні сотні «Бурлаки»:

Не страшна є нам атака,
Як є з нами наш «Бурлака».
Кожний бій є нам приємний,
Як є з нами наш сотенний.

"Сотенний «Бурлака», - читаємо в спогадах Володимира Морочка-«Сума», - був дуже добрим командиром, дуже енергійний і бойовий, гарний собою. Стрільці пішли б за ним, де треба й не треба. А він теж їх любив. Одного разу зі штафетою до сотні застав я суд. Судили стрільця, що заспав на сторожі. Це була одна з найтяжчих провин. Суд і призначив кару смерті: розстріл. Але тоді підвівся сотенний і наказав розв'язати стрільця - це був дуже молодий хлопець: «Як ще раз заснеш, то розстріляю тебе сам!». Це було всупереч суду, але всі знали, що після таких слів той стрілець уже ніколи на стійці не засне, а сотенному шкода було тратити людей".

В результаті взаємного розуміння та поваги між командиром та стрільцями, Володимирові Щигельському вдалося створити сотню, що вважалася одним з кращих повстанських відділів на Закерзонні. Належати до сотні «Бурлаки» вважалося почесним, бійці її вважали себе найкращими. Врешті, найнебезпечнішою для себе вважали його вороги. До речі, зважаючи на надзвичайну активність сотні і виконання нею найважчих завдань, деякі автори помилково називали її карною сотнею, хоча, як відомо, таких сотень в УПА не було взагалі.

2.

Командир сотні «Ударники-4» Володимир Щигельський-«Бурлака» належить до найвідоміших своїх побратимів - його ім'я не сходило довгий час з шпальт чеських, словацьких, німецьких, інших європейських та американських газет. Більш того, у звіті Центрального Розвідувального Управління (ЦРУ) про допит чотирьох старшин УПА, що прибули восени 1947 року до Німеччини, американці називають «Бурлаку» правою рукою самого Степана Бандери. Незважаючи на це, ще донедавна не було написано навіть короткого біографічного нарису про життя легендарного сотенного. Щойно в 1998 році з'явилась стаття автора цих рядків, метою, якої було подати загальну картину життя героя. Надзвичайно велике значення для увічнення пам'яті Володимира Щигельського мали відзначення 50-ої річниці його загибелі, що відбувалися в 1999 році в Перемишлі, Торонто та Львові. Значною мірою завдяки їм авторові цих рядків вдалося знайти багато додаткових матеріалів, що дозволяють подати більш глибокий аналіз діяльності сотенного і проливають світло на багато до того часу нез'ясованих моментів його життя.

При написанні цієї праці використано різноманітні джерела. Найцікавішими і найінформативнішими з них є протоколи допитів Володимира Щигельського (чеські від 7 та 14 вересня 1947 року та польські від 23 до 26 листопада 1948 року), особисті зізнання Володимира Щигельського з 1 листопада 1948 року. Ці унікальні документи, які походять із чеських та польських архівів, автор отримав від редактора «Літопису УПА» професора Мак-Мастерського університету Петра Потічного. Зберігаються вони у бібліотеці Торонтського університету в фонді "The Peter J. Potichnyj collection on Insurgency Counter-Insurgency in Ukraine", Box 79 "Протоколи допитів Володимира Щигельського-«Бурлаки»". З цієї ж групи документів походять і акти звинувачень проти сотенного з чеського та польського боків, протокол виконання вироку смерті, свідчення Франтішека Остроги. Отже, перший чеський протокол (в перекладі польською мовою, очевидно, зробленому для польських слідчих) написаний 7 вересня

в командуванні військової частини «Тепліце» (спеціально створеної для боротьби з УПА на теренах Чехословаччини), власне він містить найбільше інформації про життя «Бурлаки» до моменту його вступу в УПА, а саме про дитячі роки, участь в боротьбі на Карпатській Україні, службу в «Легіоні Сушка» та українській поліції. Наступний чеський протокол надзвичайно точно розповідає про проходження сотні «Ударники-4» чехословацькими теренами, він подає інформацію майже про кожен день рейду. Польські протоколи найбільше розповідають про бурхливу діяльність цього відділу і його командира на території Закерзоння, починаючи з літа 1944 і до літа 1947 року.

Багато потрібної інформації містять також документи українського підпілля. Серед них слід відзначити "Денник відділу УПА «Бурлаки», ведений В.Щигельським", (на жаль, до нас дійшов лише його фрагмент), "Денник відділу УПА під командою «Бурлаки», ведений бунчужним «Буркуном», та "Денник хорунжого Ярослава Коцьолка, командира сотні «Ударники-6», оперативні звіти командування Тактичного Відтинка УПА «Лемко», опубліковані Євгеном Місилом в збірнику документів «Репатріація чи депортація».

Проблематикою боротьби чеської армії та загонів служби безпеки з відділом «Бурлаки» займалися чеські автори. Перша книга, присвячена цій проблематиці, з'явилася в Чехословаччині вже незабаром після закінчення так званої «Акції Б» - операції армійських підрозділів та загонів служби безпеки проти УПА на теренах цієї країни. Це була книга Вацлава Славіка «Справжнє обличчя бандерівців». Написана вона була на замовлення чеської служби безпеки - Сбору Народні Безпечності (СНБ), а тому годі було сподіватися від неї об'єктивності описуваних подій. Книга не є науковим дослідженням у буквальному розумінні цього слова, а радше пропагандистським памфлетом, та, незважаючи на це, містить багато цікавої інформації про сприйняття словаками ідей, пропагованих упівцями, про боротьбу із ними чеської армії та СНБ, а також про проходження рейду сотнею «Бурлаки» теренами Чехословаччини. В 1965 році з'явилася ще одне спеціальне дослідження з цієї проблематики Франтішека Кауцького та Ладіслава Вандурека «Під прапором тризуба», в ньому також приділено багато уваги боротьбі із сотнею «Бурлаки». Зміст книги складають короткі нариси, побудовані на документах чеських архівів та спогадах учасників описуваних подій. Ця публікація містить надзвичайно багато свідомих перекручень фактів, що зроблено з метою очорнити український національно-визвольний рух загалом та діяльність повстанських відділів на теренах Чехо-Словаччини зокрема. Вона є цікавою хіба фотографічними матеріалами, поміщеними в ній. Значно більше інформації знаходимо у книзі згадуваного Богуша Хньоупека «Бандерівці». Автор книги описує боротьбу з українськими повстанцями, учасником якої був він сам. Зважаючи на це, книга має мемуарний характер, хоч і з використанням документів (посилання на місця знаходження яких, автор, на жаль, не подає), а отже, містить багато суб'єктивних оцінок та висновків, особливо стосовно українських повстанців, яким він безпідставно приписує ряд злочинів. Загалом як і в попередніх авторів у Хньоупека яскраво протупає упереджене ставлення до українських повстанців. Щодо біографії Володимира Щигельського, то цінним є те що автор цієї книги розповідає не тільки про діяльність його на теренах Чехословаччини, а подає також багато інформації про життя сотенного до вступу в УПА. Найновішим дослідженням чеської історіографії, присвяченій проблематиці УПА, є книга Яна Фіали «Звіт про акцію Б», видана у Празі в 1994 році. На жаль, і ця монографія не позбавлена необ'єктивних оцінок на адресу українського національно-визвольного

руху, її автор і надалі послуговується радянською термінологією, визначаючи цей рух як фашистський. Відповідно, і Володимир Щигельський названий Фіалом "типовим представником українського фашистського руху". Попри те, книга містить багато цікавого матеріалу, адже побудована на архівних матеріалах колишньої Чехословаччини.

Певні відомості подають і книги польських авторів, особливо, ті, що розповідають про діяльність сотні «Ударники-4» на Закерзонні. Найбагатшою фактографічно є нова книга Г.Мотики «Так було в Бещадах». Певна інформація є і в книзі Щесняка і Шоти «Дорога в нікуди». Короткі, але змістовні дані про посадовий склад сотні «Ударники-4» подає «Інформатор про нелегальні антидержавні організації і збройні банди, що діяли в Польщі у 1944-1956 рр.» Дуже багато тенденційної, свідомо перекрученої інформації містять книги іншого польського автора Владіслава Ярницького «Спалена земля» та «Погоня за Бурлакою», їх швидше можна трактувати як художній твір, аніж як вірогідне історичне джерело.

Цінним джерелом до написання цієї роботи послужили також, як опубліковані, так і записані автором, спогади людей, які особисто знаали уславленого повстанського командира.

3.

Володимир Щигельський вийшов з небагатої української родини. Його батько Омелян, 1892 року народження, походив із села Янковичі на Тернопільщині. В роки першої світової війни він воював на італійському фронті, по її закінченні у 1918 році осів у Львові, де почав працювати взутярем. Того ж року Омелян Щигельський одружився з Марією Прус, уродженкою Яричева на Львівщині, молодшою від свого чоловіка на 14 років. Подружжя оселилося в будиночку на вулиці Довгій (потім перейменовано на вулицю Ясінського, тепер - Алішера Навої) на Знесінні. Тут 8-го серпня 1921 року у них народився син, якого назвали Володимиром. Через три роки в сім'ї Щигельських з'явилась ще й донька - Євгенія.

Дитинство Володимира пройшло серед маленьких і звивистих вуличок Знесіння, характерних для цього району Львова. **Зовсім недалеко від його помешкання здіймався над низькими будовами Високий Замок, оточений чудовим парком, що місцями нагадував справжній гористий ліс.** Очевидно, саме з цими місцями були й пов'язані найяскравіші дитячі спогади майбутнього сотенного.

Батьки Володимира бажали не просто дати синові добру освіту, а дбали також про його національне виховання. Тому у 1927 році відправили його до початкової української школи імені Короля Данила, що знаходилася на вулиці Жулкевського, 62 (тепер вулиця Богдана Хмельницького). Ось, що згадує про цей період життя сам Щигельський : "Наскільки пам'ятаю, вчительський склад цієї школи складали виключно ідейні українці. Вони намагалися прищепити в наші душі під час навчання історії ідею боротьби українського народу за самостійну Україну". Закінчивши навчання в початковій школі, в 1931 році Володимир стає учнем Філії Академічної Гімназії у Львові. Тут також панував український національний дух, всі викладачі, за винятком вчителів польської мови та польської історії, були українцями. Особливий наголос робився на вивченні української літератури та історії, які викладав гімназістам професор Радзикевич.

Звичайно, великий вплив на формування юнака справляли не тільки ті ідеї, які йому намагалися донести в школі чи вдома, значною мірою до цього долучилися й події, що

відбувалися в навколишньому світі. Адже юність Володимира Щигельського припадає на бурхливі тридцять роки, час, коли протистояння між свідомим українством і польською окупаційною владою дедалі більше загострювалося. Саботажна акція ОУН проти маєтків польських колоністів, пацифікація, атентати та інші бойові акції ОУН - це все те, що відбувалося довкола і що не могло не залишити слідів у свідомості Володимира. Безперечно, спричинився до формування майбутнього сотенного УПА й суд над бойовиками ОУН Біласом і Данилишином, що набув дуже широкого розголосу. Мужня постава підсудних під час процесу та страти зробила їх ідеалами для тисяч українських юнаків. 22 грудня в день страти, коли всі українські церкви Львова прощались з героями могутнім дзвоном, напевно, не один з них згадував п'ятий пункт «Декалогу Українського Націоналіста»: "Пімстиш смерть великих лицарів".

В наступному 1933 році ОУН провела так звану «шкільну акцію», в час якої школярі відмовлялися говорити польською мовою, вимагали української мови від викладачів та масово нищили польську державну символіку. Невідомо, чи брав Володимир Щигельський участь у цій акції, але вона так чи інакше торкнулася кожного школяра-українця. Звичайно, такі акції посилювали польські репресії, до боротьби із зростанням серед учнівської молоді радикальних настроїв прилучився також Іван Бабій, директор Філії Академічної Гімназії, в якій навчався Володимир. Зважаючи на те, що згаданий директор виключав із свого закладу учнів тільки через підозру в приналежності до ОУН, а інколи й просто здавав їх поліції, 25 липня 1934 року на вулиці Личаківській його було вбито з наказу цієї організації. Не пройшли поза увагою Володимира й гучні Варшавський та Львівський процеси над Степаном Бандерою та іншими українськими націоналістами в 1935-1936 роках, саме їх він згадує, розповідаючи про часи свого навчання в гімназії.

Ще в 1931 році десятилітній Щигельський активно включається до українського громадського життя і вступає до лав спортивно-патріотичної організації «Сокил». Власне тут він вперше отримав знання, що з часом стали йому дуже у пригоді. "В «Соколі», - згадує він, - окрім гімнастики, мали ми також військовий вишкіл, що проходив нелегально. Військові заняття, які складалися з орієнтації в терні, маршів, нічних маршів, атак загонів, розтягування в ланцюг і тому подібне, проводив підпоручник польської армії, прізвище якого я не пам'ятаю, який був однак українцем і до санаційного уряду був неприхильно налаштований. Зброєю ми не володіли, тому що її не було, проробляли теорію, а на заняттях в терені вживали замість карабінів кий". Ще одним спортивним захопленням майбутнього сотенного УПА був футбол. До 1938 року він був гравцем місцевої знесінської команди «Чорноморець».

Окрім фізичного загартування Володимир Щигельський дбав і про інтелектуальне вдосконалення, в 1935 він вступає до львівської «Просвіти», де брав активну участь у роботі драматичного гуртка. Ймовірно десь тоді ж він вступає до юнацтва ОУН. Прямих доказів цього немає (ніде у своїх зізнаннях він не згадує про це), але опосередковано свідчать про це ряд ним же наведених фактів. Зокрема, при масових арештах і обшуках, що проводила польська поліція після вбивства ОУН міністра внутрішніх справ Броніслава Перацького, затримано також і Володимира, а в помешканні родини Щигельських проведено обшук. В 1937 році, через підозру в приналежності юнака до нелегальної організації, очевидно, мова йде про ОУН, проведено другий обшук його житла.

В червні 1938 року загострилося фінансове становище в сім'ї Щигельських. Грошей, які батько отримував з ремонту та шиття взуття, не вистачало для утримання родини.

Зважаючи на це, Володимир залишає навчання в гімназії і, після закінчення торгівельних курсів, іде працювати в магазин текстилю фірми «Мануфактура» на вулиці Галицькій у Львові.

4.

Тим часом назрівала світова буря, що раптом змінила життя Володимира, як і життя тисяч інших. Проголошення восени 1938 року автономії Закарпатської України, зародило в серцях багатьох українців надію на відродження власної державності. Сотні українських юнаків перебирались в цей край, щоб вступити до лав «Карпатської Січі», збройного формування автономії. Не міг не відгукнутися на цей заклик і молодий Щигельський. "Як я собі пам'ятаю, - згадує він, - було то в неділю пополудні, йшли ми разом [з товаришем Іваном Хоманчуком - В.В.] на футбол. До нас приєдналися два наші приятелі Дуда Ярослав і Табин Йосиф [...] Розмовляли про внутрішню політичну ситуацію в Чехословаччині, що витворилася після Мюнхенської конференції. Дискутували про можливості постанови автономії Підкарпатської Русі. Хоманчук, в якого мешкав Дуда Ярослав, запропонував вибратися в дорогу і нелегально перейти на Підкарпатську Русь і там вступити до армії. Ми бачили, що багато людей в тому часі переходило кордон, прямуючи до Підкарпатської Русі. Одні з наміром вступити до збройної організації «Січ», інші - вступити до праці в адміністрації. Не були ми зорієнтовані до якої армії на Підкарпатській Русі маємо вступити, як рівно ж ніхто не знав політичної ситуації на Підкарпатській Русі, однак вирішили ми разом з Хоманчуком того ж дня відправитися в дорогу".

Діючи по-юнацьки радикально, товариші, без відома батьків, пішли з дому і вирушили потягом із Львівського вокзалу до Турки, звідси пішки рушили до кордону. Його вдалося перетнути без пригод, але вже на наступний день юнаки були затримані чехословацькою жандармерією в місцевості Ставна. Друзів перевезли до Ужгорода, де протягом місяця утримували у військових казармах під суворим наглядом. Після окупації південного Закарпаття угорцями, вони виходять на волю і одразу ж перебираються до Хусту - нової столиці Карпатської України. Тут їм нарешті вдається вступити до Січі. Після **двохмісячного** загально-військового вишколу Володимира відправлено до підстаршинської школи, закінчивши її він отримав звання вістуна. Знаючи про активну участь юнака в діяльності «Просвіти», його приділили до спеціальної пропагандистської частини "Летюча бригада", основним завданням якої було поширення ідей українського націоналізму серед населення Закарпаття і протистояння поширюваній угорській пропаганді. Для цього проводилися концерти, читання віршів і прози, ставились сценки з української історії. В «Летючій бригаді» Щигельський перебував аж до часу, коли в березні 1939, після проголошення незалежності Карпатської України, угорські війська вдерлись на її територію. 16 березня 1939 року його перевели до охорони головного командування Січі. Під тиском переважаючих сил ворога, частина, в якій перебував Щигельський, відступила на румунську територію, де біля Марамарозької Сіхоти була інтернована місцевими вояками і передана до Угорщини, до табору в місцевості Ніредьгазе. Звідти, не бажаючи повертатись до Польщі, де його чекала тюрма, він, разом із значною частиною стрільців Січі, їде до Німеччини, щоб вступити до організовуваних тут «Військових Відділів Націоналістів», на чолі з полковником Романом Сушком. Ці відділи, більш відомі як «Легіон Сушка», розглядались Проводом Організації

Українських Націоналістів як основа для розбудови майбутньої української армії, і давали чудову можливість українським юнакам здобути справжній військовий вишкіл.

Навчання відбувалося в Альпах, в таборі за 30 кілометрів від австрійського міста Гакештайн. "Інструктори окремих предметів, - згадує про перебування на вишколі Щигельський, - були німці, які викладали частково польською, частково чеською мовами. Команди і накази були українські. Ступені (ранги) не вживалися, а тільки функції. Навчали наступних предметів:

1. топографія (теоретична і практична);
2. зброезнавство;
3. заняття з диверсій (напади на поліційні пости, мінування, зв'язок);
4. бойові заняття;
5. дисципліна;
6. **стрільба** з автоматів і метання ручних гранат".

Після закінчення вишколу, де 23 липня 1939 року, легіонерів було відправлено до Східної Словаччини. З початком Другої світової війни, 2-3 вересня, український відділ, загальною чисельністю 600 вояків, виступив в напрямку Стрия у складі 15-ої німецької армії генерала В.Ліста. Проте, безпосередньої участі в боях підрозділ не брав. Дійшовши до Самбора, його вояки, в зв'язку з окупацією Західної України Червоною Армією, змушені були повернутися до Сянока. Тоді ж, у вересні, легіон було переформовано на військово-поліційні частини «Веркшутц» (охорона промислових об'єктів) та «Баншутц» (охорона залізниць).

5.

В листопаді 1939 року в Закопаному Володимир Щигельський вступає до української поліції, і вже 25 числа того місяця його приділяють до станиці села Команчі Сяноцького повіту. 1 січня 1941 року він переїжджає в Балигород на посаду заступника начальника української поліції в цьому містечку. Через два місяці його направляють на навчання до поліційної школи в Перемишлі, де він навчався протягом шести тижнів. Серед предметів, які повинні були засвоїти слухачі школи, були наступні: адміністративна служба жандармерії, кримінальне право, дисципліна, поліційні приписи, кримінологія, зброезнавство, військове навчання. В середині квітня 1941 року, закінчивши поліційну школу, Володимир повертається до Балигороду. Саме там він познайомився з працівницею однієї з торгівельних організацій містечка Теодозією Тріцецькою. Молоді люди покохали один одного. Як згадує сестра Теодозії Ольга, що тоді проживала з нею, Володимир навіть приходив під вікна їхнього будинку, співаючи під гітару серенади для своєї коханої.

Четвертого жовтня 1941 року відбулося весілля Володимира Щигельського з донькою священника Теодозією Тріцецькою 1922 року народження. Цій щасливій події життя майбутнього сотенного УПА передували й певні труднощі. Зокрема, священник, як згадує Ольга Тріцецька, не хотів давати молодим шлюб, зважаючи на надто молодий вік жениха - 20 років. Ймовірно, саме тоді довелося Володимирові зробити себе на рік старшим, назвавши датою свого народження 8 серпня 1920 року.

В 1942 році молода сім'я переїжджає до села Войткова, де ще з липня 1941 року Щигельський виконував функції коменданта поліції. Тут вони проживали до липня 1943 року і саме тут 4 лютого того ж року у них народився син, якого охрестили

Левком. Незабаром сім'я Щигельських переїжджає на нове місце служби Володимира в Явірник Руський, а новий 1944 рік вони зустріли вже в Медиці.

Зустрічаючи цей рік, молодята дивилися на нього з надією, очікуючи, що їхнє щастя триватиме й далі. Кохана дружина, підростаючий син, здавалося б, нічого не повинно порушити цієї тихої сімейної ідилії. Тим часом, саме цей новий 1944 рік прийшов, щоб зруйнувати її, щоб розлучити Володимира з дружиною та сином, кинути у вир зовсім іншого життя.

6.

Ще попереднього 1943 року радянським військам вдалося досягти корінного перелому у боротьбі з Німеччиною. Розвиваючи свій наступ, вони вступили на територію України та розпочали її «визволення». До середини 1944 року стало цілком зрозуміло, що цього наступу не зупинити, тому український народ став готуватися до боротьби із новим наїзником. Ця підготовка розпочалася і на тих українських землях, що ввійшли в історію під назвою Закерзоння. Процес творення тут повстанських відділів пришвидшував той момент, що паралельно створювалися польські боївки, які активно розпочали акції проти цивільного українського населення.

Події, що набували надзвичайно швидких обертів, вимагали від людей адекватного реагування. Влітку 1944 року, коли з теренів Надсяння почався відступ німців, серед активістів українського визвольного руху проявився дуже чіткий розподіл. Частина з них, в основному, члени мельниківського відламу ОУН, вирішили, що протистояти більшовизму український народ зараз не зможе, якщо його не зупинила навіть могутня німецька армія. Зважаючи на це, вони почали організований відхід разом з німцями на Захід, щоб там, на еміграції, продовжувати «опікуватися» визвольною справою українського народу. Тим часом, інше крило цієї організації, **значно чисельніше**, твердо вирішило залишатися і готуватися до зустрічі нових наїзників. Звичайно, до других стали долучатися й активніші представники мельниківців, які пізніше влилися до лав повстанців та підпілля. Власне така переорієнтація на бандерівців, за твердженням Івана Кривуцького, відбулася і з Володимиром Щигельським, який був прихильником, а то й членом ОУН-М. Він не міг погодитися із тим, що рідну землю можна залишити у такі важкі для неї часи, що десь далеко на еміграції, в кабінетах можна реально послужити її визволенню.

В червні 1944 року, коли німецько-радянський фронт зупинився в районі Львова, Щигельський через свого заступника Івана Козьоринського отримав зв'язок з ОУН-Б. В розпорядженнях, отриманих, ймовірно, від заступника провідника ОУН на Закерзонні, Василя Галаси-«Орлана» вказувалося не відступати з німцями, а відійти разом із цілою поліційною станицею до Бандрівських лісів. Тоді ж, в червні 1944 року, Володимир Щигельський особисто зустрівся з військовим референтом ОУН Яковом Чорнієм-«Ударником», та, дещо пізніше, з Василем Галасою. Предметом обговорення були тактика визвольного руху в новій ситуації, питання створення повстанських відділів, їх прохарчування, вишколу, забезпечення зброєю.

25 червня, в день, коли розпочалася евакуація поліційної станиці, якою керував Володимир Щигельський, він забрав своїх людей, чудово озброєних, і виступив у бік Устрик Долішніх, а потім Устрик Вижніх, через Бандрівські ліси. Так почалося для Володимира цілком нове життя - життя українського повстанця.

Частина друга

*І ось ідем у бою життєвому тверді й
Міцні, незламні, мов граніт,
Бо плач не дав свободи ще нікому,
Лиш хто борець, той здобуває світ.*
Гімн ОУН

1.

За час маршу в ліси група Володимира Щигельського, що нараховувала 10 поліцаїв, зросла, за рахунок добровольців, які бажали вступити до лав УПА, до кількості сто осіб. У селі Жерниця Вижня відділ зустрівся з Мирославом Онишкевичем, на той час заступником командира Військової Округи УПА «Буг». Він на особистій зустрічі з Володимиром Щигельським закріпив за ним командування новосформованим відділом. Тоді ж Володимир прибрав собі повстанський псевдонім - «Бурлака», що незабаром став відомий на все Закерзоння. 5 серпня у селі Гучвиці відділ «Бурлаки» зійшовся із двома сотнями новобранців під командою «Лиса» (прізвище невідоме) та «Біра» (Василя Шишканенця). Після цього Мирослав Онишкевич провів реорганізацію всіх відділів, зробивши з них три сотні по 70 вояків в кожній. Володимира Щигельського призначено командиром куреня, до складу якого входили його сотня, сотні «Біра» та «Пугача» (Володимира Качора). Вже на наступний день новосформований курінь отримав завдання виконати акцію проти польських бойовиків в місті Балигород. Після її виконання відділ відступив в напрямку до села Стежниця, біля якого відбувся бій повстанців з радянськими партизанами, в результаті якого упівці понесли перші втрати - 6 вбитих.

В селі Жерниця Вижня до куреня приєдналася група (близько 100 осіб) під командою окружного провідника Служби Безпеки «Лугового». Разом з ним прийшов, знайомий Щигельському ще з часів Карапатської Січі та Перемиської поліційної школи, Василь-Мартин Мізерний-«Рен». 7 серпня проведено нову реорганізацію відділів, з яких створено три сотні. «Бурлака» залишився командиром другої сотні, натомість командування куренем передано «Ренові». Зважаючи на те, що більшість новобранців не мала військового вишколу, вирішено провести в Карпатах вишкільний табір. Місце для нього на полонині Букове Бердо (висота 1335 метрів) обрав сам Василь Мізерний. Обране воно було дуже розумно з тактичної точки зору, адже було важко доступним і створювало чудові умови в разі ворожого нападу. Окрім того, з полонини відкривався чудовий краєвид - ось як описує його в своїх спогадах «З юнацьких мрій в ряди УПА» учасник вишколу Іван Гарасимів-«Палій»: "З цієї полонини було видно далеко на всі сторони світу. На півдні стриміли високі шпилі Закарпаття, що доходили до 1480 метрів висоти. На захід, вздовж словацького кордону, гори понижувалися. Прямо на північ гори переходили в підгір'я та в надсянську низину. Дивлячись на схід в погідні дні, ми бачили гору Парашку ген біля Скольного та нашу славу Магуру. Довкруги були чудесні мальовничі краєвиди, що ними можна довго насолоджуватися". Саме в цьому мальовничому місці 18 серпня 1944 року було закладено вишкільний табір, який пробув тут до 24 вересня. Ось як описує його Володимир Щигельський: "Після приходу на Букове Бердо до нас приєдналися інструктори підстаршинської школи, котрі розпочали проводити з нами бойовий вишкіл, а саме: зброезнавство, теренознавство, муштра, партизанська і лісова

боротьба, також викладали нам політичну тематику, про історію України, повстання і мету боротьби УПА, її способи і методи. Керівником тієї школи був сам «Рен», а викладачами були «Лісовий», «Крісовий», «Жайворонок», «Олег» та інші". Зважаючи на те, що Володимир Щигельський мав вже достатній військовий вишкіл (Карпатська Січ, «Легіон Сушка», поліційна школа) він небагато часу проводив власне на терені табору. Його приділили до групи, що час до часу робила випадки на шосе Турка-Самбір, де в засідках вони здобували у відступаючих німців та угорців зброю та амуніцію, вкрай необхідну для українських повстанців. Тоді ж Володимир здійснив з групою повстанців напад на німецький табір під час якого йому вдалося врятувати 50 полонених українців.

2.

У вересні 1944 року курінь під командою Василя Мізерного був уже вишколеним і став цілком зформованою боєздатною одиницею. А тому «Рен» висилає своїх представників до командування Дрогобицької Військової Округи УПА «Маківка», які повинні були отримати подальші інструкції. До складу делегації, поряд з курінним ад'ютантом Василем Шишканенцем-«Біром», сотенним «Бульбою» (прізвище невідоме) та курінним лікарем Модестом Ріпецьким-«Гориславом», був включений також Володимир Щигельський. Делегація прибула в штаб Військової Округи, що дислокувався тоді в околицях Турки, 15 вересня 1944 року. Прийняв її особисто командир Військової Округи «Маківка» Іван Белейович-«Дзвінчук». Вислухавши посланців, він передав Мізерному наказ переходити фронт, рухатися в запілля Червоної Армії, уникаючи боїв із нею.

Виконуючи наказ командування, «Рен» 25 вересня рушив разом із вишколеними на полонині сотнями, до яких приєдналися ще й інші, що діяли в навколишніх теренах, на схід в напрямку на Станіславів. Загальна чисельність учасників цього рейду, що ввійшов в історію УПА під назвою Карпатський, становила понад 2000 вояків. Після переходу фронту ця велика повстанська частина розділилася на два курені на чолі з «Євгеном» та «Реном». Сотня «Бурлаки» залишилася під командуванням другого.

В ніч з 17 на 18 жовтня 1944 року цей курінь УПА провів одну з перших великих акцій - наступ на станицю НКВД в містечку Перегінську. "Цей перший активний виступ куреня в більшовицькому запіллі, - пише учасник цих подій Модест Ріпецький, мав стати бойовою заправою для вояків і іспитом у плануванні офензивного бою для старшин". В ході акції Володимир Щигельський як досвідчений вояк мав перебувати в тій групі, яка, згідно плану, повинна була безпосередньо провести наступ на станицю НКВД. Ось як описує події тієї ночі інший їх учасник сотенний виховник «Мар»: "Праве крило наступу творила сотня «Веселого». Центром наступу на станицю НКВД та інші більшовицькі центри призначено сотню командира «Байди». Ліве крило наступу зайняла сотня командира «Нечая». Ліве й праве крило мали оточити центр міста, де перебували ворожі сили. Командир «Нечай» був відповідальним за цілу акцію [...] Чота сотні «Бурлаки» мала наступати на станицю НКВД. Сотні не підійшли на точно означений час на вихідні позиції. Сотня «Веселого» і чота сотні «Нечая» через спізнення участі в бою не брала. В місті була більша залога, добре укріплена, з важкою зброєю. Зв'язок через стрілянину та невідомий терен не працював справно. Тільки сотня «Байди» мала добрий зв'язок в бою, проте зазнала втрат. Загалом, стрілецьтво не було підготовлене до вуличних боїв. Розпочату акцію сотнею «Байди» та, частинно, сотнею «Веселого» і «Нечая» - відкликано. Повстанці з міста відступили,

не виконавши повністю накресленого плану. Точних даних про втрати ворога не усталено. Ворог держав це в таємниці". Втрати повстанців, незважаючи на невдало проведену акцію, були не значними: двоє вбитих та кілька поранених.

3.

Наприкінці жовтня 1944 року Василь Мізерний зконтактувався з командуванням УПА-Захід і отримав наказ повертатися у Західні Карпати на Лемківщину. Для полегшення переходу командир розділив свій курінь на дві групи, в першу потрапили сотні «Веселого» та «Нечая», в другу - «Байди» та «Бурлаки».

Під час просування на захід, 17 листопада друга група потрапила в оточення НКВД під Сторонною на Самбірщині. Саме в цьому бою вперше яскраво проявився військовий талант Володимира Щигельського. Отже - слово учаснику бою Модесту Ріпецькому: "Вчасним ранком 17 листопада місцеві мешканці принесли нам вістку, яку одержали від знайомих із сусіднього села, що пограничні війська та інші спецвідділи НКВД вирушили на облави до поближких лісів. Сотенний «Бурлака» попередив стежі й вислав розвідників до села, щоб зібрати додаткові дані про ворога [...]. Рівночасно «Бурлака» зарядив чотових приготуватися до виходу з села разом з табором. До сотні «Байди», яка квартирувала в лісі на лісничівці, «Бурлака» вислав зв'язкових з відомостями про рухи військ НКВД [...]. Коли ми вже почали відступати до лісу, наші найдалше висунені на схід застави повідомили, що в тому місці, де квартирувала сотня «Байди», спалахнув завзятий бій [...]. Сотенний змінив свій наказ і доручив залишити весь табір в селі, а самим відступати в напрямі лісу та йти на допомогу сотні «Байди» [...]. Наша розстрільна посувалася в напрямі бою, що не вгавав ні на хвилину. Не встигли ми пройти півкілометра, як на ліве крило посипався кулеметний вогонь. Швидко після цього, ворог почав стріляти з усієї зброї на позиції цілої сотні [...]. Командир сотні знаходився в центрі нашої рострільної. Він видав наказ припинити наступ й зайняти становища. Розгорівся важкий позиційний бій. В ході бою виявилось, що втрачено зв'язок з нашим правим і лівим крилом [...] - ситуація ставала щораз серйознішою: нам загрожувало цілковите оточення. Сотенний «Бурлака» видав наказ приготуватися до відступу, але, щоб змилити ворога, спершу посилити вогонь з усієї зброї. Вміле маневрування в лісистому терені дало нам змогу не тільки відв'язатися від ворога, але й забрати з поля бою ранених [...]. Близько краю лісу був вигідний для оборони горбочок. На ньому сотенний зупинив відділ, щоб дати можливість воякам відпочити й щоб вдарити по енкаведистах, які будуть гнатися за нашими слідами [...]. Противник не мав настільки сил, щоб іти слідом за всіма нашими розчленованими групами, а може й боявся, щоб не потерпіти більших втрат. Бій у лісі біля лісничівки затих. Дві чоти командира «Бурлаки», що відлучилися під час бою, долучили тимчасово до відділу «Байди». Сотня "Бурлаки" втрат вбитими не мала". Автор дозволив собі таку розширену цитату, що описує бій, зважаючи на те, що саме в цій акції проявилися, як найяскравіше всі характерні риси «Бурлаки»-військовика. Миттєве вміння прилаштуватися до змінної ситуації, чудова орієнтація в терені і використання його умов, воєнна хитрість, повне взаєморозуміння з своїми вояками, здатність чудово поєднати це все і скористати з цього, поставили з часом цього, тоді ще тільки **двадцятитрьохрічного**, сотенного в ряд кращих повстанських командирів.

В грудні 1944 сотня «Бурлаки» перейшла в районі Лютовиськ польсько-радянський кордон, і заквартирувала в селі Ступосяни Ліського повіту.

Так як Перемищина перетворилася в прифронтову зону, і війська НКВД разом з прикордонниками проводили масові облави з метою знищення ще не зміцнілих сотень УПА, Василь Галаса-«Орлан» та Яків Чорній-«Ударник» вирішили розділити повстанські відділи на дрібні групи і приділити їх до цивільної сітки ОУН, що мала приготівлені на випадок облав криївки.

4.

В березні 1945 року Володимир Щигельський знову зібрав своїх вояків в одну сотню для виконання доручених командуванням завдань. Власне в цей час розпочала свою протиповстанську акцію спеціально створена для цього радянська дивізія «Червона мітла». Уникаючи зустрічей з цією чудово озброєною і якнайкраще вишколеною військовою одиницею, «Бурлака» спробував вивести свою сотню в глиб лісів. Проте упівці зіткнулися-таки з енкаведистами. Під тиском переважаючих сил ворога, повстанці відступили аж на терени Словаччини і звідти, зробивши півколо, повернулися в околиці села Волосате Ліського повіту.

Щигельський, отримавши наказ від курінного «Рена», в перші дні Великодніх свят 1945 року повів свій відділ в напрямку до Перемишля із завданням ліквідації місцевих постів так званої Народної Міліції (Milicja Obywatelska - МО). Після успішного виконання наказів сотенний зв'язався в селі Тростянець з окружним провідником ОУН «Зоричем». Від нього Щигельський отримав наказ не повертатися на попереднє місце постою. Сотню «Бурлаки» було перепідпорядковано до куреня під командою Михайла Галя-«Коника», а тереном її діяння визначено околиці між Сяноцьким та Перемиським повітами.

В травні 1945 року закінчилася Друга світова війна в Європі, та в Україні боротьба продовжувалася: волинські та галицькі відділи УПА продовжували священну війну з загонами НКВД, не дозволяючи окупанту утвердитися на рідній землі. На Закерзонні до вересня 1945 року, незважаючи на певні сутички між польськими військами та українськими повстанцями, було ще досить тихо. Обидва боки щойно готувалися до справжньої боротьби. Для остаточного утвердження свого панування на споконвіку українських землях Надсяння поляки, ще з жовтня 1944 року почали, згідно з угодами, укладеними з урядом УРСР, переселення українців з цих теренів. З самого початку акції її осудили керівники українського національно-визвольного руху. У листівці «До українського населення західних окраїн українських земель», виданій ОУН 19 жовтня 1944 року, вказувалося, що "так звані сталінські переселення поневолених народів є одним із засобів їх винищення". В упівській листівці від 25 березня 1945 року українців закликали: "Не залишайте земель Ваших Предків, вони ті землі охороняли протягом віків. Охороняли її перед татарами. Кожен камінь тут, хрест, могила, говорить мовою багатьох віків".

Деякий час поляки намагалися створювати враження добровільності переселення, проте, вже незабаром після його початку, стало цілком зрозуміло, що українці не будуть залишати прадідівську землю. Врешті, окупанти відкинули нещирі маску, і з вересня 1945 року до цієї акції залучено три дивізії польського війська. Нахабне викинення українців польськими вояками з їхніх хат не могло залишитися безкарним. Реакцією на цю брутальність став наказ командира Військової Округи УПА «Сян» Мирослава Онишкевича-«Ореста» від 9 вересня того ж року. "Польсько-більшовицькі урядові чинники, - читаємо тут, - почали загальне примусове виселення українців.

1. Супроти цього наказується там, де наші збройні відділи будуть мати добру можливість провести акції проти тих, які проводять виселення - негайно виконати це. Знищувати всі переселенські комісії та всіх тих, які змушують до виселення.

2. Виселені, опущені села обов'язково спалити, щоби не остались жодні будинки, ні будівельний матеріал [...].

6. Командири і політвиховники проведуть негайно зі своїми відділами гутірки, виясняючи положення та загріваючи до твердої боєвої постави у виконанні цього останнього обов'язку супроти нашої рідної землі, яку вороги нам відбирають. Не сміємо опустити її без бою зі спущеними, мов раби, головами. Хай за нами горять вогні, хай ніхто не тішиться нашою працею, і хай ворог знає, що ми безборонно не дамо себе знищити". Так почалася завзята, кривава боротьба за землю, що повинна була або залишитися українською, або стати нічиєю. Володимиру Щигельському судилося відіграти далеко не останню роль в цій боротьбі, його сотня брала особливо активну участь в противиселенських акціях, відбиваючи в окупантів бажання братися за цю брудну справу та вселяючи в українців почуття захищеності.

Ще на передодні виходу наказу Мирослава Онишкевича, а саме 6 вересня, «Бурлака», дізнавшись про «подвиги» польських вояків в селі Тисова, які «спонукали» українців до виселення, вирішив провчити напасників. "Повстанці так несподівано і гураганно заатакували ворога, - читаємо у звіті про цю акцію, - що він не міг прийти до притомності. Ворожі вояки [відділ чисельністю 250 бійців - В.В.] вистрибували з хат тільки в біллу. Стріляли лише з розпуки. Вислід акції: 20 ворогів вбито, в тому числі 1 капітан, двох зловлено, яких по пропагандивній розмові звільнено". Акцію загалом було проведено блискуче, проте в ході її виконання Володимир Щигельський отримав кульове поранення в ногу. Після бою пораненого сотенного відправлено на лікування до села Аксманичі. Пролежавши близько трьох тижнів, ще не цілком здоровий, «Бурлака» приєднався у лісі біля села Кузьмина до свого відділу. Тут він отримує наказ провести акцію спалення копалень нафти в Тираві Сольній. До своєї диспозиції сотенний отримав також відділ Григорія Янківського-«Ластівки». Зважаючи на те, що копальні охоронялися великим відділом польського війська, він спланував акцію наступним чином: сотня «Ластівки» мала взяти на себе паління копальні, одна чота з сотні «Бурлаки» тримала заставу з боку Сяну, дві інші повинні були знищити польський відділ. Акція тривала сорок п'ять хвилин і пройшла точно згідно проробленого плану, успішно виконавши завдання, повстанці відійшли в напрямку до Явірника Руського.

Через кілька днів об'єднані сотні «Бурлаки» та «Ластівки» провели ще один спільний напад: цього разу на село Дилягова, жителі якого - поляки - здійснювали регулярні напади на українські села. 23 вересня 1945 року сотня «Ударники-4» під командою Володимира Щигельського розгромила станицю міліції в селі Войткова. "Згадана міліція, - читаємо у звіті сотні, - мала на своєму конті десятки помордованих, сотні пограбованих українців. Під час акції 12 міліціантів вбито, двох здалося в полон, а крім того покарано карою смерті сім польських донощиків. Спалено станицю міліції, пошту і більшу частину виселених господарств".

5.

Протягом трьох останніх місяців 1945 року кількість примусово виселених українців неухильно збільшувалася. Проте села не залишалися порожніми - у ще теплі українські хати заселялися поляки. Таким чином, українське Надсяння повинно було

стати польською етнічною землею. Щоб не допустити цього відділи УПА розпочали активну акцію спалювання залишених українських сіл. Польськими авторами саме ці акції часто подаються як вияв найбільшої дикості та жорстокості українських повстанців, наводяться вражаючі цифри спалених сіл, знищених господарств, на жаль, польські колеги забувають, що ці господарства належали українцям, (поки їх не передали полякам), що села були заселені українцями (поки їх звідти брутально не викинули), що в рядах УПА боролися ті ж українці, в основному жителі цих же сіл, власники цих господарств. Часто в описах подібних акцій є надто багато брехні, а основною і засадничою брехнею є те, що їх зображувано як стихійні, неконтрольовані дії українців, таку собі анархію та «гуляйпільщину». В дійсності, як ми бачили з цитованого наказу Мирослава Онишкевича, цей процес був ініційований командуванням УПА і відповідно ним контролювався. Акції відбувалися згідно спеціальних інструкцій, порушення яких суворо каралося. В одній з них, виданій провідником II-ого Округу ОУН Дмитром Дзьобою-«Сталлю», між іншим наказувалося:

"[...] 6. Польські села не можна палити, хіба в крайньому випадку.

7. Під жодним поглядом не можна вбивати цивільних поляків, а особливо жінок і дітей. Бити тільки тих, що йдуть проти нас зі зброєю.

8. Міліцію не зачіпати, хіба вона нас зачепить.

9. В бою спонукати ворога до здачі (ми воюємо не проти поляків, а проти комуністів)".

Ось що читаємо у звіті про спалення сотнею «Бурлаки» сіл Вапівці та Коритники: "Палення відбувалося в цей спосіб: тих поляків, які не ставили опору, випрошувано в чемний спосіб, пояснюючи їм причини палення, в деяких випадках стрільці самі допомагали при виношенні господарського реманенту. Слід відмітити, що польське населення ставилося до цих акцій з повним розумінням і вповні їх одобрювало. Рідкими бували випадки, щоб поляки ставили збройний спротив. В таких випадках опір ліквідовано при допомозі зброї". Хотілося б зацентувати увагу на тому, що наведений вище опис взято не з пропагандистської літератури, а з офіційного звіту сотні, адресованого вищому командуванню, вимогою для якого була об'єктивність. За час від вересня до кінця грудня 1945 року відділ «Ударники-4» здійснив десять акцій палення.

На той час сотня «Бурлаки» була вже чудовою бойовою одиницею, її стали вважати одним з найбойовитіших серед повстанських відділів на Закерзонні. Надзвичайна заслуга в цьому її командира - сотенного Володимира Щигельського. Йому вдалося у дуже важких умовах з простих сільських хлопців (вони становили більшість як в його сотні зокрема, так і в УПА загалом) створити відділ, здатний протистояти професійно вишколеним воякам, і не просто протистояти, а виходити переможцем із сутичок з ними, незважаючи на їх кількісну та технічну перевагу. Визнаючи великі заслуги сотенного курінний Михайло Гальо-«Коник» надав йому 10 грудня десятиденну відпустку. Її Володимир використав для того, щоб врешті побачитися з коханою дружиною та підростаючим сином. Разом із зв'язковою боївкою «Лампи» він перейшов кордон на терени СРСР і зупинився в селі Боневичі коло Добромиля. Саме тут тепер проживала Теодозія з сином Левком. Швидко пролетіли десять днів щастя, яких було так мало, щоб насолодитися спілкуванням з найдорожчими серцю людьми.

Але обов'язок перед Батьківщиною кликав Володимира назад, «туди, де бій за волю». Прощаючись із сином мужній сотенний не в силі був стримати сліз...

6.

Коли 29 грудня Володимир Щигельський прибув до свого куреня, то застав тут жваву підготовку до нападу на місто Бірчу. Ця акція, що проходила якраз на Різдво 1946 року, стала однією з найвідоміших повстанських операцій на Закерзонні, а тому зупинимось на ній докладніше. Ще в кінці минулого 1945 року відбулося два перших штурми цього міста: 22 жовтня його провів рейдуючий курінь під командою Павла Вацика-«Прута», а трохи пізніше як через місяць сотні під командою «Бурлаки» вдалося попалити передмістя цього польського бастиону. Причиною такої пильної уваги українських повстанців до Бірчі було те, що поляки перетворили її на базу для своїх нападів на довколишні українські села. "В цьому бандитському гнізді, - читаємо в нарисі «Бірча», - відбувалися безперервні бандитські езекуції над українцями, схопленими польським військом чи міліцією в час наступів на українські села. Звідти ворог робив безперервні бандитські напади на українське населення і найжорстокішими терористичними методами змушував його до виїзду. Туди звозили польсько-більшовицькі бандити у військових і цивільних мундирах пограбоване українське добро, туди зганяли з цілого терену на муки і катування арештованих українців".

Прилучення Володимира Щигельського, який брав безпосередню участь у попередньому наступі на Бірчу, до підготовки теперішньої акції було дуже корисним. Загалом, до штурму залучено чотири відділи, а саме: сотні «Ударники-4» (командир Володимир Щигельський-«Бурлака»), «Ударники-7» (командир Григорій Янківський-«Ластівка»), «Ударники-2» (командир Дмитро Карванський-«Орський» - заступав пораненого сотенного Михайла Дуду-«Громенка») та «Ударники-6» (командир сотенний «Яр», прізвище не відоме). Загальне керівництво перебрав на себе курінний Михайло Гальо-«Коник».

Ввечері 6 січня він виступив перед вишикуваними і готовими до бою повстанцями. "У цей Святвечір, - читаємо переказ його промови в спогадах Михайла Озимка-«Залізняка», - наша мета піти у відплатну акцію проти Бірчі, щоб знищити це вороже кубло, яке палить українські села (показує в сторону присілка Ропи, де догоряла решта хат), вбиває невинних людей, старців, жінок і дітей, та не дає спокійно відсвяткувати навіть того Святвечора. За ті всі кривди, за пролиту українську кров, за смерть наших упавших героїв ми сьогодні відплатимо. Замість колядок Різдва Христового, будуть грати наші повстанські кулемети і вибухати гранати".

Згідно з наперед проробленим планом, наступ відбувався двома групами зі східного і західного боку. До першої групи, яку очолив «Бурлака», окрім його сотні входила також сотня «Ластівки». Її завданням було привернути на себе увагу ворога та зв'язати його вогнем, тим часом як дві інші сотні під командою курінного мали безпосередньо прорватися до міста і спалити його. Групі Володимира Щигельського в ході наступу не лише привернути увагу ворога на себе, але й вступити в східну частину міста і здобути там кілька ворожих бункерів. Бій на східному відтинку тривав аж до ранку - у повстанців неухильно закінчувалася амуніція. Врешті, коли о 8:00 стало цілком зрозуміло, що бій на західному відтинку припинився і поляки всі свої сили перекинули проти відділів, підпорядкованих «Бурлаці», він дав їм наказ відступати. "Відворот відбувався під безперервним обстрілом автоматичної і крісової зброї ворога,

- читаємо в звіті Тактичного Відтинка УПА «Лемко», - а також тяжкого кулемета, якого противник примістив на узбіччі гори Валькова. По ворожих рухах було видно, що він намагається відтяти нам дорогу до лісу та унеможливити відступ потоками, що ведуть з міста Бірчі в південному напрямку, і тим способом оточити відділ на відкритому терені. Однак, ворогові не вдалося досягнути своєї цілі, бо підвідділ час до часу ставив спротив, стримуючи наступ противника з крила та ззаду. Ворожа погоня тривала на шляху близько трьох кілометрів і мимо цього, що за відступаючими вислано сотню кінноти ВП, відділи добилися-таки до лісу і там, на скраю лісу, відкрили збройний гураганний вогонь по противникові, і це саме відбило ворогові охоту до дальшої погоні. Після чого відділи відступили на умовлений збірний пункт".

Дещо інакше розвивалися події на західному відтинку нападу. Першим недоліком стало те, що сотні через складні теренові умови не змогли вчасно прийти на визначені місця і синхронно розпочати акцію. В ході штурму міста нападаючі були дуже добре помітні для поляків, завдяки підпаленим упівцями хатам. Зважаючи на те, що відділи опинилися під прицільним вогнем ворога о 5:00 дано наказ про їх відступ. Загалом, в час проведення акції повстанці понесли великі втрати, найважчими з яких були загибель курінного Михайла Галя-«Коника» та виконуючого обов'язки сотенного Дмитра Карванського-«Орського», окрім того, загинув ще 21 стрілець і 22 було поранено.

Вже цитований Михайло Озимко - учасник акції, аналізуючи її, подає такі причини невдачі:

1. Вимарш сотень був задалеко від місця акції. Марш понад 20 кілометрів у важкому засніженому терені занадто виснажив стрілецьтво.

2. Брак зв'язку та запізнення приходу сотень на вихідні становища, що не дало єдиного синхронного наступу. Поділений на дві частини, він зробив можливим полякам перекидати свої сили в небезпечне місце, що врешті принесло їм перемогу.

3. Брак відповідної кількості важкої зброї, зокрема, незамінних при наступі на укріплене місто, мінометів.

4. Скупчення командного складу при першій чоті сотні «Ударники-2», що дало короткочасний успіх, однак загалом залишило решту відділів без наказодавчого чинника.

5. Відпав момент несподіванки, так як залога Бірчі мала виходити цієї ночі на акцію у село Тростянець і околиці. Крім того, часті напади повстанців на місто змусили поляків укріпити його та забезпечити важкою зброєю (гарматами та мінометами), з цієї ж причини залогу Бірчі було посилено, і в момент нападу вона становила 1500 вояків ВП, одну сотню НКВД та командний склад з радянських командирів.

7.

Умови боротьби не дозволяли довго оплакувати загиблих товаришів та дошукуватися причин своїх невдач. Боротьба тривала і вимагала активності. Поляки не встигли й кілька днів насолодитися своєю перемогою - цього не дали їм українські повстанці. Вже 13-го січня «Бурлакова» сотня виконує акцію палення фільварків у селах Купятичі, Сілець, Берендьовичі, Гувники, тоді ж спалено один міст з метою завадити переселенню. 31-го січня цей же відділ УПА о 2:00 ночі знищує станцію Залужне на шляху Нове Загір'я-Лісько, чим припинено залізничний рух на цьому шляху на кілька тижнів.

Зважаючи на проявлену активність, вміння керувати боєм та особистий героїзм, наказом командування військової округи «Сян» від 20-го січня 1946 року Володимиру Щигельському присвоєно звання хорунжого і нагороджено Срібним Хрестом II-го ступеня. Нагородження в УПА були не дуже частим явищем, а тому свідчили про неабиякі заслуги нагородженого. Володимир Щигельський трактував нагородження по-своєму: не тільки як відзначення, але й як вимогу ще більше покращувати бойові якості - особисті і своєї сотні, не давати ворогові ані хвилини спокою.

Коли бійці сотні «Ударники-4» ділили в селі Ракова отриману амуніцію, 2-го лютого 1946 року, залунали мінометні постріли. Щоб уникнути зустрічі з важко озброєним ворогом «Бурлака» дав наказ відступати. Проте сутичка таки відбулася, і вже в перші хвилини бою сотенного було поранено. Незважаючи на це, він продовжував завзято командувати боєм, і лише зрозумівши, що рана є досить важкою, і він може втратити свідомість Володимир передав командування чотовому «Ваньці». Врешті відділу вдалося-таки без більших втрат відступити, забравши з бою свого командира на ношах.

В лютому 1946 року на теренах Радянської України відбувалися так звані вибори до Рад, які мали засвідчити, що населення Західної України сприймає окупаційну владу. Солідаризуючись із повстанцями цих теренів, що бойкотували цей фарс, повстанці «Бурлакового» відділу підірвали газову будку, недалеко села Лучиці, біля польсько-радянського кордону. "Газ вибухнув та горів у газопроводі далі, та що якийсь час вибухав у збірниках. Вибухи було чути коло третьої години. Полум'я газу в час вибуху було 100 метрів широке, і був такий гул та блиск, що говорили, що це вибухла атомово бомба".

Загалом, протягом зими активність сотні «Ударники-4», як, врешті, й інших повстанських відділів, дещо спала. Причиною було те, що, по-перше, сніг, який вкривав землю, розконспіровував рухи та постойі упівських відділів, по-друге, за твердженням самих поляків, на той час східна частина Перемиського повіту, де оперувала сотня «Ударники-4», була цілком під контролем УПА.

8.

Засідки та бої з польським військом, палення виселених українських сіл, нищення ворожих постів та комунікацій, чинення перешкод примусовому переселенню - найбільший розквіт цієї діяльності припадає на весну-літо 1946 року. Протягом тільки одного дня 7-го червня повстанці цього відділу спалили на шляху Грозьова-Войткова-Войтківка шість мостів. Надзвичайна активність сотні в бойових акціях знайшла свій вияв і в пісні, відтвореній чотовим «Бурлаки» Павлом Охотою-«Остапом», яка розповідає про події на Закерзонні 1946 року:

У нашім Закерзонні
Сотні маршерують,
Хоч два роки в полі
Поляки панують.

Одні маршерують,
Б'ються з поляками,
Другі лавірують,
Любляться з дівками.

А сотня «Бурлаки»
Не один бій мала,
Сотні трупів вона
По собі лишала.

Куди не прийде -
Перемога всюди.
Боятися поляки,
Дивуються люди.

Першого вересня 1946 року в Бранівському лісі поблизу с.Ямна Горішня зібралися для відзначення Свята Зброї всі чотири сотні другого Перемиського куреня УПА. "Була неділя. Тут, у лісі, зійшлися відділи УПА, члени НН [невідомих проводів - *В.В.*], Проводів БСБ [боївки служби безпеки - *В.В.*] і друзі зі Сходу [мається на увазі з Радянської України - *В.В.*], які недавно прийшли з-за лінії Керзона. На цей день приготували ми святкування Свята Зброї, в 27-ому річницю здобуття з'єднаними військами УНР і УГА столиці Української Держави - Києва, дня 31.08.1919. Частини відділу ВП, який від двох днів квартирував у селі Грозьова, перейшла в суботу вечором до с.Ямна Долішня. З проведеної нічної розвідки вдалося ствердити, що вони збільшили свої сили. Тому, вийшовши в ліс, командир Бурлака, який перейняв командування цілістю, розставив усі наші сили у формі трикутника". Кілька годин повстанці у повній бойовій готовності очікували ворога, щойно під вечір почався бій. "Наступаючи від Грозьови напасники кинулися юрбою на наші становища з криком «ура», намагаючись виперти нас вогнем з кулеметів. Та не захиталися молоді повстанці, як цього сподівався ворог. Держучи міцно в руках зброю і шукаючи між деревами призначені цілі, підпустили його ближче. Нараз сколихнувся, задрижав старий ліс від могутньої мови повстанської зброї. Повалились на землю ворожі трупи і ранені. А гураган зростав, могутнів, переливався". Врешті, не очікуючи такого спротиву, поляки почали відступати - вслід за ними кинулися в контратаку упівці. У цьому бою поляки, яких було близько шестисот, втратили тридцять вбитих бійців, в тому числі вісім старшин. Так черговою перемогою повстанці відзначили Свято Зброї. Власне після цього бою, за твердженням Тараса Бурого-«Буркуна», хлопці з відділу «Ударники-4» склали відому «Пісню сотні Бурлаки».

Серед значних акцій сотні 1946 року докладніше хотілося б зупинитися на нападі на містечко Динів, здійсненому 16-го листопада разом з усіма іншими сотнями другого Перемиського куреня. Метою цієї операції було здобуття медикаментів для повстанських шпиталів. Крім згаданих відділів, до її виконання залучено підвідділ командира «Мрії» (з Радянської України) та боївки СБ. Перед вишикуваними і готовими до виконання завдання сотнями виступив курінний політвиховник Ярослав Пеців-«Вадим», який роз'яснив стрільцтву, як поводитися з населенням у місті, як роз'яснювати йому цілі боротьби УПА. Після цього сотні рушили через Сян. "Маршируємо стрілецьким рядком в повній бойовій готовності, - описує акцію політвиховник сотні «Ударники-2» «Зорян», - доходимо до залізничного насипу вузькоторівки. Нараз зліва чути чийсь кроки і голос: «Кто там єст? Гасло!» - «Я ці дам гасло!» - відповідає командир Бурлака. Ройовий Степ, зорієнтувавшись, що це ворожа стежа, заскакує їх зліва з частиною БСБ. В дальшій «приятельській» розмові командира Бурлаки зі стежею довідуємося, що це частина ОРМО [Ochotniczy Rezerw Milicji Obywatelskiej, добровільний резерв народної міліції - *В.В.*]. Вони нічого не догадувалися і вважали нас за контролю УБП [Urząd Bezpieczeństwa Publicznego,

польські органи безпеки - В.В.]. «Слово гонору даєн же не допущен до себе нікого, хоць бим ту падл!» - крикнув ормовець і... дійсно «падл». Ройовий Степ короткою серією з автомата поклав двох на місці". Перестрілка підняла на ноги місцеву поліцію, почався вуличний бій. Проте, відділ МО нічого не зумів зробити проти злагоджених дій українських повстанців. До 24:00 ночі упівці тримали місто під своїм контролем. По закінченні акції повстанці, навантажені медикаментами, залишили Динів і попрямували в Дилягівські ліси.

9.

Протягом зими 1946-1947 років сотня «Ударники-4», зважаючи на особливості партизанської боротьби, знову скоротила число виконаних бойових акцій. Тим часом приділялося більше уваги пропагандистській роботі як серед українського, так і серед польського населення. Сотні «Бурлаки» доручено було провести пропагандистський рейд на Засяння, по суто польських селах. Метою цієї акції, до речі, зробленої з наказу провідника Василя Галаси-«Орлана» на замовлення польського підпілля, було провести антикомуністичну пропагандистську кампанію серед польського населення перед виборами до сойму. Те, що саме сотні «Ударники-4» було доручено виконання цієї важливої акції, ще раз засвідчує особливу довіру командування УПА до її командира - Володимира Щигельського. Під час підготовки до рейду повстанці отримали відповідні листівки та літературу, призначену для поширення серед населення, крім того, вони вивчили дуже популярну серед поляків пісню Армії Крайової «Gdy naród w Warszawie walczył». Акція тривала з 23-го січня до 1-го лютого 1947 року, під час її здійснення проведено чотири великі збори з населенням, багато розмов та гутірок, під час яких полякам роз'яснювалися цілі боротьби УПА, її ставлення до польського народу, комуністів, необхідність спільної боротьби проти Москви, та інше. Звичайно, зразу після приходу повстанців до того чи іншого населеного пункту, його жителі, що перебували під впливом урядової пропаганди, ставилися до українських повстанців якщо не вороже, то дуже насторожено. Проте вже незабаром, завдяки роз'ясненням та розмовам, вдавалося налагодити контакт з населенням. Характерний для цього епізод знаходимо в «Деннику» сотні, який описує цей рейд: "26-го січня відмарш попід ліс до присілка Гелюша. В білий день, чистим полем, беремо присілок поміж два стрілецькі ряди, серединою опановуємо, замикаємо село й розквартировуємося (24 хати), виставивши навколо забезпечення. Тут маємо до діла уже з чисто польським середовищем. Населення перелякане, сподівається чогось страшного. Через день трохи освоїлося - непевне, що буде вночі. Вечором скликано збори, на які попали люди з дальших околиць - з Угорки, Крамарівки (солтис і інші) і три «туристи» з Порохника (доктор, директор, інженер). Один осібняк з Пжеворська. Роздано літературу, продискутовано, відписали собі пісню «Післав Сталін» [сатирична повстанська пісня - В.В.] - і відпущено додому". Блискуче виконавши завдання, покладене на них командуванням, бурлаківці повернулися на місце свого постю в корманицькі ліси.

Частина третя

*Не треба нам ні слави, ні заплати,
Заплатою нам радість боротьби,*

1.

Незабаром прийшла весна, остання весна «Бурлаки» на рідних українських землях. Вже від самого початку 1947 року стало зрозумілим, що поляки рішуче налаштовані будь-яким коштом знищити повстанський рух. З кожним днем збільшувалося кількість військ на Закерзонні. Протягом лише березня того року сотня «Бурлаки» мала шість великих боїв з відділами ВП, в результаті одного з них, 16-го числа, Щигельський втратив свого доброго товариша - чотового «Ваньку».

Тим часом, 28 березня бійці іншого повстанського відділу під командою Степана Стебельського-«Хріна» в засідці вбили віце-міністра оборони Польщі Кароля Свєрчевського. Його загибель від рук упівців поляки вирішили використати для остаточного розв'язання українського питання на Закерзонні шляхом цілковитого виселення українського населення з цих теренів. Рівно через місяць, 28 квітня, командування ВП зосередило тут п'ять дивізій піхоти, одну дивізію Корпусу Внутрішньої Безпеки, три додаткові полки, як допоміжні сили використовувалися сотні народної міліції (МО) та її добровільного резерву (ОРМО). Загалом поляки стягнули на цей невеликий клапчик землі близько двадцяти тисяч солдат. Так почалась сумнозвісна акція «Вісла». Цій величезній навалі військ та техніки українське підпілля могло протиставити лише близько двох-двох з половиною тисяч бійців УПА і членів цивільної сітки ОУН. Отже, співвідношення сил між ворогуючими силами становило приблизно один до десяти на користь поляків. Окрім того, після спустошення українських сіл повстанці залишилися практично без матеріальної бази. В такій екстремальних умовах командування УПА видає наказ про перехід частини повстанських відділів на територію СРСР, для продовження боротьби, інша ж частина повинна була перейти пропагандистським рейдом до американської зони окупації Німеччини. Власне, до тієї другої частини, поряд із сотнями «Крилача», «Ластівки», «Громенка» приділено й «Бурлакову». Взагалі, сам рейд на Захід був запланований ще в 1945 році, але його проведення через несприятливі зовнішні умови відкладалося. Врешті, в 1947 році акція «Вісла» виступила своєрідним каталізатором, що пришвидшив його виконання. Метою цієї акції, за словами Головного Командира УПА Романа Шухевича, було: "передати за кордон інформацію про московсько-більшовицьких та польсько-більшовицьких окупантів та їх окупантську політику на українських землях".

В травні 1947 року дійшло до об'єднання сотень «Ударники-6» та «Ударники-7» з сотнею Володимира Щигельського. Перебувати теренах, переповнених ворожими військами, звідки вже виселили українське населення, ставало з кожним днем важче, а остаточного наказу про відхід в рейд сотні не отримували. Зважаючи на це, Володимир Щигельський особисто виходить на зв'язок із заступником провідника ОУН на Закерзонні Василем Галасою-«Орланом». Тут він дізнається, що справа про відхід в рейд вирішена, але остаточного наказу від Провідника Ярослава Старуха-«Стяга» ще немає. Розуміючи, що кожен день очікування приносить важкі втрати повстанцям, Василь Галаса 25-го травня особисто видає наказ про відхід сотень на Захід, який сотні «Ударники-4», «Ударники-6» та «Ударники-7» отримали по зв'язку

від окружного провідника ОУН Перемищини Мирослава Гука-«Григора» 30-го травня 1947 року.

2.

Для виконання завдання сотні об'єдналися в курінь, командування яким було доручено найдосвідченішому із сотенних - Володимиру Щигельському. Проте розпочати одразу рейд об'єднаному відділу не вдалося: вже на наступний день він потрапив в оточення польських військ. Прорив тривав аж до 22-го червня і до цього часу повстанці звели вісімнадцять боїв з поляками. Загальна траса переслідування і боїв з куренем, за польськими джерелами, становила 260 кілометрів, до участі в акціях проти куреня поляки залучали по черзі вояків 8 і 9 Дивізії Піхоти та додаткових сил Корпусу Внутрішньої Безпеки.

Бої з чудово озброєним і в десятки разів кількісно переважаючим ворогом були дуже важкими. Один з них, що відбувся біля села Борівниця, здавалося, стане останнім для повстанців. Можливо, так і сталося б, якби не винахідливість «Бурлаки». Після цілоденного бою з поляками стало зрозуміло: ані набоїв, ані навіть фізичних сил стрільцтва не вистачить для успішного його завершення. І в цей момент вкотре проявився талант Щигельського, котрий не втрачав впевненості в перемозі навіть у безвихідних ситуаціях. Ввечері, коли на деякий момент притихли постріли з обох сторін, упівці, за наказом командира, заспівали пісню Армії Крайової, вивчену ними взимку 1947 року:

"Gdy naród w Warszawie wystąpił z orężem
To wysce w Lublini radzili
Warszawa wołała «Zginie lub zwyciężym!»
A wycie PPR tworzyli
O, cześć Wam, panowie z Lublina
Za mury stolicy zwalone
O, cześć Wam, za rząd «batuszki» Stalina
Za Orła Skradzioną koronę".

За кілька хвилин після цього здивовані повстанці помітили, що ворожі позиції порожні - поляки відступили.

Врешті, в ніч з 21-го на 22-ге червня 1947 року куреню вдалося вирватися з оточення і без жодних пригод перейти на словацьку територію. До цього часу сотня «Бурлаки» втратила 60 стрільців (станом на 31.05.1947 - 104, 17.06.1947 - 44 бійці). З сотень «Крилача» і «Ластівки» разом залишилося всього 53 стрільці (реєстр об'єданого відділу на території Словаччини наприкінці липня - 86 бійців, за час від переходу кордону відділ, згідно з «Денником» «Буркуна», втратив 11 осіб, отже, кордон перейшло близько 97 осіб, з них 44 - із сотні «Бурлаки», решта 53 бійці відповідно із сотень «Ударники-6» та «Ударники-7»). За час боїв загинули славні повстанські командири - сотенні Ярослав Коцьолок-«Крилач» та Григорій Янківський-«Ластівка», і лише після цього розпочався рейд куреня.

3.

Перехід кордону, як зазначалося, відбувся без жодних сутичок. Ян Фіала пояснює цей факт недобросовісністю деяких словацьких командирів прикордонної сторожі, які не намагалися навіть зупинити упівців. Озброєння відділу, що перейшов кордон, складала 10-12 кулеметів ДТ, 20-25 автоматів ППС, 20-30 пістолетів. Проте за час боїв

на Закерзонні, при прориві з оточення відділ витратив практично всі набої та гранати, а тому повстанці змушені були здобувати собі амуніцію в ході маршу по території Чехословаччини. Окрім того, просування ускладнювалося ще й тим, що після успішного проходження певними теренами сотні «Громенка», що розпочала свій рейд швидше, контроль за ними посилювався. Але був й інший момент, що дозволяв українським повстанцям почуватися на словацькій території вільніше, ніж на захопленому вже тоді поляками Закерзонні. Цим моментом було приязне ставлення до упівців цивільного словацького населення та підтримка з його боку. Про цю підтримку згадує навіть надзвичайно вороже налаштований до українського визвольного руху історик Вацлав Славік. Він пояснює її тим, що "між простими людьми знайшлися люди, особливо у Східній Словаччині, де ще жив міф про Шугая [Микола Шугай, народний герой Словаччини, ватажок місцевих «опришківських» загонів - В.В.], котрі допомогу бандерівцям прирівнювали до співчуття до бідних, переслідуваних жандармами". На цьому ж факті наголошує Мирослав Дуда, один з командирів чехословацьких протиповстанських акцій, який у своєму звіті писав: "Цивільне населення Східної Словаччини, особливо українці, підтримують банди, надаючи їм харчі, інформацію про присутність частин безпеки і знайомлячи їх з місцевими теренами". Цікавий випадок, що характеризує відносини між словаками і українськими повстанцями, розповідає у своїх свідченнях Володимир Щигельський: 1-го липня, після розмов зі священником та селянами в селі Грубов, словаки запросили українських повстанців на весілля, де вони "танцювали і співали з місцевими дівчатами".

В результаті, перші дні перебування на Словаччині були досить спокійними і дозволили стрільцям відпочити та набратися сил після нещодавніх щоденних боїв з поляками. Врешті, вони могли трохи відгодуватися, адже перед тим, на території Закерзоння протягом чотирнадцяти днів харчувалися тільки лісовими плодами. "Поволі забуваються страшні дні кривавого рейду по Польщі, - писав бунчужний «Буркун» в хроніці відділу, - поволі приходимо до сил. Як останнім часом в Польщі кожний почав тратити надію і думати лише, в котрому місці ляже на вічний спочинок - так тепер кожен свято вірить у нашу перемогу, в краще завтра, і вірить, що нема в світі нічого неможливого до виконання".

4.

До середини липня відділу вдавалося просуватися практично без жодних сутичок. Тим часом, 13-го липня чехословацька влада, занепокоєна впевненим просуванням упівців, відправляє на боротьбу з ними 5640 вояків, з них 1339 осіб - службовці СНБ. Ведучи своїх вояків невідомими теренами, серед великої кількості ворожих військ, Володимир Щигельський проявив надзвичайний талант тактика партизанської боротьби. Ось як описує просування повстанського відділу під командою «Бурлаки» Вацлав Славік: "Його група з 50 осіб [так в тексті, а насправді, на той час вона нараховувала понад 80 вояків - В.В.] переходила так, що залишала сліди, ніби проходило троє людей. Вночі вони прослизали нашими позиціями у формі довгої змії, тримаючись за руки. При необхідності, звертали ліворуч чи праворуч, або назад, звиваючись, як змія". Таким чином зустрічей з військом вдавалося уникати. До прикладу, учасник протиупівських акцій Богуш Хньоупек наводить цікавий факт: біля Кралової гори чеські вояки спали за 200 метрів від повстанців.

Проте з кожним днем ситуація погіршувалася. "Військо почало не тільки обсаджувати села, - згадує сотенний «Бурлака», - але й ліси, ріки, дороги і навіть лісові стежки. До того часу ми поповнювали собі провіант молоком і сиром із шалашів, що знаходилися в горах. Військо зорієнтувалося і розпорядилося, щоб усі пастихи розійшлися до сіл. Почалась біда і знову голод. Знову кілька разів потрапляли в оточення, з якого мусіли пробиватися. Марш горами був дуже важким і виснажливим. Десятки кілометрів більше проходили, щоб минати військові позиції".

Поруч з посиленням військового контролю за територією, чехословацький уряд розпочинає активну пропагандистську кампанію з метою зупинити рейдуючі відділи. Видруковано і масово поширювано спеціальну листівку «Заклик до членів Української Повстанської Армії» та так звану «Приглашку», що мала б слугувати перепусткою до військових комендатур для тих повстанців, що вирішили здатися чехам.

Уникати боїв ставало неможливим, і 5-го серпня на Лупчанській Магурі відбулась одна з більших сутичок між бурлаківцями і курсантами офіцерських шкіл. Ось що розповідає про цей бій сам командир «Бурлака»: "Перед полуднем 5-го серпня вирушили ми на Лупчанську Магуру. Відпочивали на краю лісу [...]. Я оглядав терен на Німецьку Лупчу, тому що хотів вночі перейти туди на північ. З лісу до лісничівки На Вршкох вийшла чота вояків, кількістю 17 курсантів. Помітили рух в нашому таборі. Коли я повернувся до сотні, побачив, що чота курсантів є на відстані 30-50 метрів від нашого постою. Так як я думав, що за чотою іде сильніше військо, й не мав часу відступати до лісу, то висунув кулемет другої чоти на передній край лісу і дав наказ першому роєві другої чоти відкрити вогонь. Першим почав стріляти кулемет першої чоти, яки й був праворуч від загону вояків, а коли загін пересунувся на протилежний схил в північно-східному напрямі, почав стріляти і кулемет другої чоти. Військовий загін відповідав на стрілянину дуже слабо. На бойовищі залишилося шість мертвих курсантів і три важко поранені. Решта відступила як в напрямі, з якого прийшли, так і в північному напрямі. У власному відділі втрат не мав. Після бою дав перев'язати поранених вояків [...]. Відтягнув відділ перш за все на кілометр на захід, потім великим півколом на південь, на схід, і знову великим півколом на північ, аж на край лісу, що простягається до Німецької Лупчі і Мелатіні". За твердженням Яна Фіали, цей бій і загибель шести курсантів були найбільшою невдачею чехословацької армії в акції 1947 року.

5.

В середині серпня 1947 року відділ «Бурлаки» вийшов в долину ріки Ваг. Тут на допомогу чехам прийшла сама природа - ріки Ваг і Орава вийшли з берегів, утворивши для повстанців практично нездоланну перешкоду. Єдиний можливий шлях переходу через ріки на захід перекрив полк «Словаччина». Кількість вояків армії та служби безпеки (СНБ), залучена до протиупівських акцій зросла до 15304 солдат. Крім того, після бою на Магурі Лупчі, командуючий генерал Юліуш Носко вирішив практично облишити переслідування сотні «Громенка» і зосередити всі сили на розбитті бурлаківців.

Командування «Теплице» виявило місце знаходження сотні «Бурлаки», і до 14-го серпня її військами було повністю оточено північну частину Малої Фатри (Фатранський Кривань) на правому березі Вагу по лінії Варін-Бела-Терхова-Зазріва-Парніца-Шутово-Турани-Врутки-Стречно-Варін. До оточуючих частин були

прилучені для їх посилення танки. Загалом, лінія оточення на той момент становила 75 кілометрів.

Просуватися далі цілісним відділом ставало просто неможливим. Нелегко Володимирові Щигельському було зважитися на його поділ, розуміючи, що він як командир відповідає за життя всіх своїх вояків, і сотенний ще деякий час вагався. Ось запис, зроблений власноручно командиром відділу 15-го серпня: "Роздумую на всі лади і приходжу до переконання, що найкраще було б поділити відділ на малі групи, однак, жаль мені хлопців, з якими вже так багато перейшов, і які вже так багато мають за собою. Однак, щось треба робити, бо далі рейдувати цілістю в напрямку, про який ворог вже досконало знає, не дається. О годині 16-тій роблю відправу пошту і чотових, під час якої ще нічого не вирішую. Розбираю справу з усіх сторін і вирішую ще зробити відправу ройових. О годині 22-гій сходимо на підгірок і варимо їсти. Сон не береться".

А 16-го серпня, тобто вже на наступний день, «Бурлака» остаточно приймає рішення про поділ відділу, який на той час нараховував 68 бійців, на сім окремих груп.

Бої чеської армії та загонів СНБ із повстанськими відділами, яким вперше вдалося дістатися аж на терени Чехії, викликали паніку в країні. Про УПА заговорили не тільки газети та радіо, але й члени уряду та парламентарі Чехословаччини. Особливо в нагнітанні паніки «відзначилися» представники Комуністичної партії, які почали кричати про змову Демократичної партії (опозиційної до комуністів) і бандерівців з метою повалити існуючий суспільний лад.

18-19 серпня в Братиславі відбулась конференція Союзу Словацьких партизан, яка постановила домагатися від влади долучення їх до боротьби з відділами УПА. Загальна істерія довкола «бандерівського питання» в країні спонукала владу кидати проти нечисленних повстанських відділів все більші і більші сили. В результаті, за інформацією Богуша Хньоупека, оточення повстанців було настільки щільним, що на кожних чотири метри припадало по одному воякові.

28-го серпня командування військ оточення востаннє змінило їхню дислокацію, в результаті чого кільце довкола «Бурлаки» було зменшено на 40 кілометрів. У повстанців швидко закінчилися продуктові запаси, можливості поповнити їх не було жодної. Почався голод. У цій ситуації Володимир Щигельський вносить 31-го серпня до свого щоденника наступний, передостанній, запис: «До голови приходять різні думки, але незламна віра у поборення каже нам далі держатися. Частіше, як завжди, сниться хата, жінка, дитина... Цікаво, що вони роблять. Чи здорові, чи у своїй хаті, чи, може, десь на Сибірі... Нічого кохані... Це все за Україну... Це все за краще завтра. Якщо вже не для мене, то для тебе, коханий сину! Пам'ятай і не забувай, що батько твій боровся за святі ідеали, за визволення народу з-під большевицького ярма, за свободу, вільність і незалежність української держави! Смерть мені не страшна, хоча грозить на кожному кроці, і хоч дуже хотів би з вами кохані ще бути... Однак тішуся і гордий з того, що якраз мені припала честь і слава визволяти свій рідний край».

6.

В ніч з 3-го на 4-те вересня сотенний Володимир Щигельський-«Бурлака», разом із чотирма іншими членами своєї групи потрапив у полон. Так як довгий час обставини захоплення сотенного в полон були невідомі, то ця подія швидко обросла легендами. Згідно з однією з них, «Бурлака», повіривши у гостинність двох словацьких жінок, зайшов до них у хату поїсти, та одна з них, підійшовши ззаду, вдарила його залізним

ломом по голові. Після цього його непритомного здали чеським воякам. Іншу версію цієї події подає сам Володимир Щигельський, проте й вона містить багато суперечливих моментів, і фактів, придуманих, явно постфактум, для полегшення своєї долі та долі ув'язнених з ним товаришів. Отже, слово сотенному: "Потім ми поголилися і вислали Офелію [Ольгу Ханас, санітарку сотні - В.В.] саму, неозброєну, до Яношіково. Дістала вказівку, щоб виглядала вояків і одного офіцера і розповіла йому, що недалеко є «Бурлака» і що хоче здатися. Офіцер мав показати дорогу куди йти, щоб не було стрілянини. Подорожі вона зустріла робітника. Той при зустрічі зрозумів, що вона належить до відділу УПА, і здивувався, чого ще не на другому боці Вагу, дав їй хліба. Офелія цим питанням була так здивована, що не знала, що робити. І з робітником повернулася до нас в ліс. Робітник був балакучий і розповів, що вже перевіз через Ваг кілька членів УПА і ми могли б теж вже бути за Вагом. Я цьому не вірив, а роз'яснив, що **не хочу переходити Ваг, що мені про це не йдеться** [виділення автора - В.В.], що хочу з цілою групою здатися. Підкреслив, що не треба обманювати. Протягом подальшої розмови розказав нам робітник, що Ваг не обсаджений військом (я добре бачив, що там є вояки). **Жартома я йому сказав, що, коли нас переведе на другий бік Вагу, дістане золотий годинник.** Потім він приготувався йти і пообіцяв, що принесе хліба. Повернувшись, він приніс хліба і кожному спиртного. Ці продукти приніс сам. Коли передав спиртне, відходячи додому сказав, що прийде ще ввечері. Чекали його аж до вечері. Після смеркання старий робітник прийшов і наполягав, щоб ми сіли на воза - він перевезе нас, але я був проти цього під приводом того, що йдемо на вечерю до його роботодавця. Від нього я отримав вечерю і йому довірився я, що хочу здатися чехословацьким воякам. Після вечері ми вийшли з хати і робітник знову став наполягати, щоб ми сідали на воза і він всіх нас перевезе на другий бік Вагу. Я вагався, покликав Офелію вбік, попросив, **щоб дала перевезтися сама, знайшла офіцера і повідомила йому, що ми чекаємо на другому березі біля хати і хочемо здатися.** Офелія відійшла з робітником, а коли обоє переправилися через Ваг, вистрелила ракета. З того я зрозумів, що це домовлений знак, і що прийдуть вояки. Повернувся до хати, відклав з іншими зброю і чекав на прихід чехословацьких вояків. Через 15 хвилин прийшла з командиром-поручником одна чота і передали нас присутньому генералу". Цю версію, яка демонструє надмірне бажання повстанців здатися в полон, ставив під сумнів також Богуш Хньоупек, добре знайомий із обставинами полонення «Бурлаки». Отже, згідно з його інформацією, лісоруб Ільчук (в свідченнях «Бурлаки» фігурує як старий робітник) був добре знайомий з поручником чехословацької армії Викидалом, що брав участь у протиупівських акціях. Власне вони обоє й розробили план захоплення групи Володимира Щигельського в пастку. Почалося все з того, що Ільчук випадково зустрів «Офелію» в лісі. На наступний раз вона прийшла на зустріч із сотенним, який почав довідуватися в лісоруба, чи є на Вагу військо. Ільчук, який вже здогадався з ким має справу, переконав його, що немає. В результаті вони домовилися, що той перевезе повстанців, за що мав отримати золотий годинник на ланцюжку. "А як зрадить - побачить. Витяг пістолет. Куль вистачить і на нього, Ільчука, і на Бурлаку. Домовилися зустрітися того ж вечора під Білими Скелями". Повідомлені про це, чехи чекали на переправу «Бурлаки», а коли зрозуміли, що з Ільчуком тільки «Офелія», кинулися до будинку. "О 23.15 поручник Викидал обсадив вибраними вояками вікна хати, з іншими вдерся в двері. Бурлака і його товариші могли вже лише виконати наказ: «Руки догори!»".

Захоплення в полон «Бурлаки» чехи вважали великою перемогою для себе. Того ж дня командувач «Теплице» Юліуш Носко привітав з успішним завершенням операції "всіх офіцерів, ротмістрів, курсантів, вояків, всіх службовців СНБ, підпорядкованих Теплице, які в шеститижневих бойових умовах успішно завершили ліквідацію банди Бурлаки". Ян Фіала писав з цього приводу: "Розбиття найнебезпечнішої сотні «Бурлаки» і взяття в полон її командира було найвизначнішим успіхом чехословацької армії в боях проти УПА в 1947 році і одночасно воно творило його вершину". Цей же автор далі подає: "Вплив бандерівського руху на нашу внутрішню ситуацію значно ослаб після ліквідації сотні «Бурлаки» і його штабу".

Інформація про арешт Щигельського блискавично облетіла газети, про неї також сповіщали розвішені по всій країні плакати із зображенням сотенного. Ось що пише про це Іван Кривуцький, що також потрапив в полон тоді на теренах Чехословаччини: "Проїздимо Ружомберок. Глянув на будинки - і свої очам не повірив: за вітринами магазинів стояли різної величини портрети Бурлаки. На одному перехрещенні вулиць на розі будинку було фотоательє. Тут портрет на весь зріст, майже в натуральну величину. Конвоїри теж звернули увагу, але якихось ворожих реплік не пам'ятаю. Вони знали, хто на портреті".

Одразу після арешту, Володимира Щигельського в супроводі генералі Носка відвезли до Жиліни. Тут він зустрівся з міністром внутрішніх справ Чехословацької Республіки. Розмова торкалася тих українських повстанців, що ще пробували пробитися до Німеччини. Міністр запевняв, що вирватися з оточення у них немає шансів, а подальші спроби це зробити принесуть тільки не потрібні втрати як з боку упівців, так і з боку вояків чехословацької армії. Він запропонував Щигельському написати звернення до вояків УПА із закликом віддатися до рук чехословацької влади. Сотенний висунув такі умови: полонені повстанці будуть трактовані як військовополонені з усіма, гарантованими цій категорії міжнародними угодами правами, і, що було дуже важливо для упівців, їх не передадуть до Польщі. Міністр дав обіцянку дотриматися цих умов, і 5-го вересня 1947 року сотенний «Бурлака», який і надалі вважав себе відповідальним за життя підпорядкованих йому вояків, написав звернення «До членів УПА на території Чехословаччини».

Першим місцем ув'язнення Щигельського була тюрма у Брезно над Гроном. Саме тут 7-го і 14-го вересня відбулися перші допити. Під час їх проведення Володимир, розповідаючи про себе та український визвольний рух, намагався пояснити своїм, одурманеним комуністичною пропагандою, тюремникам, чим насправді була Українська Повстанська Армія, за що і проти кого вона боролася. Після допитів його перевезли до Жиліни, а потім і до Кошиць, де розмістили в т. зв. Штефанкових казармах. Ставлення до в'язнів довгий час було досить приязним, вони навіть мали можливість зв'язуватися із цивільним словацьким населенням і отримувати від нього допомогу одягом та харчами. Навіть тут, в ув'язненні, «Бурлака» залишався справжнім командиром і намагався піклуватися про своїх солдат. Він, зокрема, організував масовий протест в'язнів проти поганого харчування. Протест мав конкретний позитивний результат - повстанці отримали краще харчування.

Цікавий момент, який засвідчує повагу як полонених стрільців, так і їх тюремників до Володимира Щигельського, наводить Микола Бойко у своїх спогадах «На грані двох світів»: "Одного холодного дня заготовляємо дрова, коло нас вартують конвоїри. Підходить підпоручник, словак, і каже, що сьогодні привезуть сюди Бурлаку, щоб ми постарались його привітати. Бачимо, що нині, як ніколи, на території казарми багато

офіцерів, серед них два полковники. Десь через годину в браму в'їздить чорний лімузин, а в ньому Бурлака в супроводі військових. «Сагайдак» (колишній чотовий сотні Щигельського - В.В) кричить голосно: «В два ряди збірка!». Ми стрілою вибігаємо на вказане місце, вирівнялися. Всі офіцери здивовані дивляться, що ми робимо. Лунає команда: «Струнко! Вправо глянь!». Ряди рівні, як шнур. Виходить Бурлака з авта, знімають з нього наручники, до Бурлаки підходить полковник і вітається за руку. Сотенний в своїй односторонній, з поясом, у фуражці, обличчя задумане [...]. Бурлака рівним кроком простує до нас, підходить до «Сагайдака», стає три кроки перед ним, і той йому докладає: "Друже командире, чотовий Сагайдак зголошує: 75 стрільців полонених при праці, розрізують дрова". Бурлака спокійним тоном сказав чотовому, щоби дав «Спочинь», подає йому руку, усміхається, підходить до стрільців і вітається з кожним".

Навіть полонений Щигельський не втрачав почуття власної гідності, вимагаючи від тюремників ставитися до нього як до військовика і старшини. Коли польський офіцер, що приїхав у Жиліну, щоб опізнати Щигельського, звернувся до нього зі словами: "Бачиш, бандите, таки ми тебе піймали" - той гнівно відповів: "Я не бандит, я такий же офіцер, як ви. Я командир сотні Української Повстанської Армії". Ще один цікавий випадок розповідає Іван Кривуцький, що деякий час перебував з «Бурлакою» в чеському ув'язненні. "Одного дня після обіду, - читаємо тут, - зайнятий писанням, я почув якусь мішану польсько-російську мову та ще й з грубою нецензурщиною [...]. Глянув - і побачив якогось польського офіцера і вояків в рогатівках. Офіцер високий, худорлявий, із сивими скронями, віком за 50 років, стояв перед вікном Бурлаки і на своєму жаргоні підвищеним тоном грубив йому, ображав нецензурними словами. Бурлака не мовчав, теж кидав свої репліки. Спокійно коротко нагадував, що пан у Карпатах не був такий хоробрий, як тепер, перед вікнами. Я приглянувся через вікно до непрошеного гостя збоку і не сумнівався, що він добре випив. Обличчя зморщене, пропите, чоботи брудні. Бурлака спокійно радив йому: «Пане полковнику, коли їдеш до чужої країни не треба напиватися, як свиня». Потім ще додав, що чоботи треба чистити спереду і ззаду".

7.

Приязне ставлення до українських повстанців з боку тюремників різко змінилося із приходом до влади в Чехословаччині у лютому 1948 року комуністів. Вже незабаром після цього «Бурлаку» переведено із казарм до тюрми військового суду в Кошицях, де він сидів у IV-му відділенні, в камері №4.

Розпочалося слідство у справі полонених вояків УПА. У судовому звинуваченні, що підсумувало цей процес, Володимиру Щигельському як командирі сотні висунено більш, ніж 50 пунктів звинувачення. Першим з них, а відповідно і найважливішим, було наступне: "Добровільно вступив до військової організації УПА, хоч і знав, що метою тієї організації є створення самостійної Української Держави, **до якої має бути приєднана, між іншим, східна частина Чехословаччини до ріки Поппрад** [виділення автора - В.В.]". Вже з цього окремо взятого пункту звинувачення можна було зрозуміти, що об'єктивного суду в цій, уже скомунізованій, країні годі сподіватися. Розуміючи це, Володимир Щигельський, разом із чотирма товаришами по ув'язненню, влаштує 12-го лютого 1948 року втечу. За інформацією Франтішека Остроги, що протягом чотирьох днів перебував в одній камері з Володимиром Щигельським, стимулом до втечі було те, що словацькі офіцери, які симпатизували «Бурлаці»,

повідомили його про можливе переправлення упівців до Польщі або до СРСР. Поряд з тим, вони пообіцяли посприяти у втечі і свою обіцянку виконали.

12-го лютого, о 20:00, на вечірній перевірці полонених виявилось, що бракує п'ятьох з них, а саме: Володимира Щигельського-«Бурлаки», Богдана Кашубинського-«Нестора», Теодора Бойка-«Юри», Михайла Сіхлицького-«Галайди» та Володимира Духника-«Шуліки». Подобиці цієї зухвалої втечі подає у своїй книзі Богуш Хньоупек. Отже, йому слово: "Втечу вчинено між 19 і 20 годинами. «Шуліка» вийшов з місця прогулянки, пройшов біля охоронця і, щоб привернути його увагу, запитав, котра година, та зав'язав розмову. Охоронець повернувся спиною до приміщень, де були бандерівці. Бурлака, Галайда, Нестор і Юра тим скористалися і вислизнули за ріг коридору, перебігли на двір, аж до смітника біля медпункту. Там чекали на Шуліку. Шуліка після їх втечі відійшов в туалет, звідки дістався на двір, до смітника. Там всі вилізли на дах сараю, а з нього спустились до Маріанського двору. Звідси до Масарикової вулиці тікали по мості через Горнад аж до Кошталан, де звернули до лісу. Спали біля вогнища і, після короткого відпочинку, дійшли аж до села Кошицька за двадцять п'ять кілометрів від Кошиць".

Звістка проте, що легендарний «Бурлака» знову на волі піднесла на ноги всю поліцію країни, окрім того, склалися вкрай несприятливі погодні умови; рівень випалого снігу досяг одного метра, температура впала до 20 градусів нижче нуля. В результаті, Володимир Щигельський обморозив собі ноги і 13-го лютого напівпаралізований був захоплений разом із товаришами, що не хотіли залишити свого командира.

8.

Незабаром, у квітні 1948 року, слідство проти українських повстанців, що потрапили в полон на теренах Чехословаччини було припинено, але не для того, щоб відпустити на свободу - для того, щоб передати Польщі. В комуністичній країні не обов'язково було дотримуватися своїх обіцянок, навіть даних міністром, адже для неї є лише один обов'язок - вірність Сталінові. 28-го липня того ж року Щигельського перевели до Моравської Остраниці, де командира передано польській поліції.

Поляки зустріли українських повстанців нелюдськими знущаннями та зв'язаними побоями. Гжегож Мотика подає в своїй книзі приклад полоненої зв'язкової СБ ОУН Галини Лебедович, яку під час слідства били шкіряними батогами, вражали током, вішали за ноги на цілу ніч чи душили, вливаючи до носа воду. Жодної інформації про ці тортури протоколи допитів не містять, про них стало відомо лише тільки завдяки скарзі, написаній постраждалою вже після смерті Сталіна. Аналогічно у протоколах допиту Володимира Щигельського немає ані слова про застосування тортур, але не доводиться сумніватися, що легендарного «Бурлаку», воювати з яким поляки боялися більше, ніж ставати під трибунал, зустрічали не менш «люб'язно».

До 12-го жовтня сотенний перебував в Мокотовській тюрмі у Варшаві, після цього його, згідно звернення Військової Районної Прокуратури в Ряшеві від 28-го вересня 1948 року перевели до Ряшева. Переведення до цього міста аргументувалося тим, що "Щегельський Володимир, будучи командиром, проявив свою діяльність на теренах воєводства Ряшівського".

30-го жовтня Ряшівська прокуратура розпочала слідство проти сотенного «Бурлаки», протягом листопада до 3-го грудня тривали допити, які проводив офіцер безпеки Олександр Худзік. 27-го листопада він підготував на основі допитів «Постанови про притягнення до карної відповідальності». Вже через три дні було підготовлено «Акт

оскарження», що містить двадцять одну сторінку тексту. Серед десяти звинувачень, висунутих проти Володимира Щигельського, одне з них може позмагатися в абсурдності з уже цитованим чеським. Отже, його звинувачено в тому, що він "до грудня 1944 року на території СРСР, від того часу до 21-го червня 1947 року на теренах Польщі в околицях Перемишль, Сянок, Бжозів, Лісько, а потім до арешту, тобто до 3-го вересня 1947 року на території ЧСР належав до нелегальної організації, що виступала під назвою Українська Повстанська Армія, яка намагалася позбавити Польщу державної незалежності і відірвати південно-східну частину її теренів".

Суд розпочався в перший день 1949 року - останнього року в житті легендарного сотенного. Процес тривав три дні, і 4-го січня суд оголосив Володимирі Щигельському свій вирок - смертна кара. Цікавий випадок із цього процесу наводить в своїх спогадах Анна Карванська-Байляк. Розповідає полячка Стаха, що перебувала в залі суду, мова йде про про час, коли Володимирі було вже оголошено вирок: "Стаха не знала того, чи сотенний перебував тут тому, що розглядається його справа, чи, може, привели його в ролі свідка. Вона казала: "Який він пристійний, який джентельмен, який педант. Моя сестра принесла обід, і я попросила його, щоб почастував. Він гречно подякував, поцілував мою руку і відповів: «Не можу скористатися з пропозиції пані» - «Чому?» - «Бо ніколи не зможу пані віддячити»".

Ще три місяці перебував Володимир Щигельський в Ряшівській В'язниці на Замку, очікуючи виконання вироку.

Коли 7-го квітня 1949 року Володимира Щигельського-«Бурлаку» вивели на подвір'я тюрми для розстрілу, довкола вже панувала весна, яка невтомно пробуджувала до життя природу. І саме в цю фантастичну пору воскресіння йому судилося померти. Він був молодий, йому було лише 28 років, він хотів жити, його думки летіли далеко поза тюремні мури до коханих дружини та сина, давно небачених батьків та сестри. Незважаючи на це, він зумів достойно зустріти смерть - бо вмів достойно прожити життя. О 20:15 пролунали постріли - кулі зупинили серце незламного героя. Та вони не зупинили боротьби за святу ідею свободи, і навіть коли по кількох роках замовкла луна останніх пострілів українських повстанців, ця боротьба продовжувалася. Продовжувалася в душах українців боротьба ідеї проти системи. Перша, здавалося б, приречена, друга виглядала нездоланною. Тим не менше перемогла ідея, і на руїнах імперії постала Україна. Постала завдяки Володимирові Щигельському та тисячам інших борців, що поклали своє молоде життя на вівтар її незалежності.